

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВЗАЄМОДІЇ
ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ»**

Студента II – го курсу, 7м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Кочетов
Михайло
Юрійович

(підпис студента)

Науковий керівник
д.держ.упр.
професор

Орлова
Наталія
Сергіївна

(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
д.держ.упр.
професор

Орлова
Наталія
Сергіївна

(підпис гаранта)

Київ 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ІСТОРІЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	5
1.1. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	5
1.2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УКРАЇНІ	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ	16
2.1. ХАРАКТЕРИСТИКА КОНЦЕПЦІЙ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	16
2.2. СУЧАСНИЙ СТАН ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ	21
РОЗДІЛ 3. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	29
3.1. НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УКРАЇНІ	29
3.2. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	40
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
Додатки	58

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність та необхідність аналізу інституційного розвитку взаємодії держави та громадянськості, обумовлена тим, що сьогодні взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадянськістю залишається малоефективною через недостатню прозорість діяльності цих органів та забюрократизовані процедури такої взаємодії, низький рівень взаємної довіри.

Для подальшої розбудови України як демократичної, соціальної, правової держави надзвичайно важливою є тісна взаємодія держави з інститутами громадянського суспільства. Як показує європейський та світовий досвід, суспільний прогрес, демократичний розвиток та економічне зростання будь-якої держави неможливо реалізувати без активної участі з боку суспільства.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні шляхів підвищення ефективності взаємодії держави та громадянськості у формуванні механізмів публічного управління.

За для досягнення поставленої мети в роботі ставляться такі завдання:

- проаналізувати поняття та сутність взаємодії держави та громадянськості;
- розкрити нормативно-правове забезпечення державно-громадянської взаємодії в Україні;
- охарактеризувати концепції взаємодії органів державної влади та громадянськості;
- дослідити сучасний стан взаємодії держави з громадянськістю в Україні;
- продемонструвати міжнародний досвід взаємодії держави і громадянськості та його впровадження в державне управління України та розкрити питання запровадження Європейської практики взаємодії держави та громадянськості;
- запропонувати основні шляхи покращення взаємодії держави та громадянськості.

Об'єкт дослідження – процес взаємодії держави та громадянськості.

Предметом дослідження є інституційний розвиток взаємодії держави та громадськості.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання: діалектичного, історичного, моделювання, формально-логічного, порівняльно-правового; аналітико-синтетичного тощо. Зокрема, за допомогою діалектичного та історичного методу досліджено загальнотеоретичні аспекти, а також надано загальну характеристику інституційного розвитку взаємодії держави та громадськості. Аналіз поняття і змісту проблем інституційного розвитку взаємодії держави та громадськості здійснювався з використанням аналітико-синтетичного та системного методу. Формально-логічний метод застосовано для з'ясування питань взаємодії держави з громадськістю в Україні. Органічне використання спеціальних наукових методів дало змогу реалізувати такі постулати наукового дослідження, як повнота, логічна несуперечливість та об'єктивність.

Апробація матеріалів дипломної роботи магістра. Основні положення дипломної роботи магістра доповідались та обговорювались на науково-практичній конференції.

Кочетов М.Ю. Особливості розвитку аналітичних центрів як суб'єктів оціночних досліджень. *Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних трансформацій. Збірник наукових статей.* 2019. С.213-221.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Магістерська робота складається зі вступу, 3 розділів, які охоплюють 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 50 сторінок. Список використаних джерел налічує 60 джерел.

РОЗДІЛ 1

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ, ІСТОРІЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Поняття та сутність взаємодії держави та громадськості

Ефективна взаємодія держави і громадянського суспільства є однією з важливих передумов розвитку демократії. Успішність цієї взаємодії зумовлюється по стійним діалогом, удосконаленням практики взаємовідносин, активною участю громадян у державних справах. Загалом взаємовідносини і взаємовплив громадянського суспільства і державної влади є визначальним фактором у забезпеченні демократичного розвитку країни, визначеного в Конституції України [1] (ст. 1) як створення «суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави». Природно, що реалізація цієї конституційної мети і є змістом діяльності українського громадянського суспільства. Саме ця обстава на зумовлює партнерство та діалог органів влади і громадськості, що потребує свого дослідження.

Дослідженню будь-якого явища передують вивчення історичних процесів відносно цього явища, а тому за доцільне буде коротенько зупинитись на історичних процесах діалогу органів влади з громадськістю в системі державного управління. У вітчизняній політичній думці також обговорювалася проблема взаємини держави і суспільства, однак тут найбільш широко представлено патерналістський напрямок, обґрунтовує абсолютну владу князя або царя, засновану на батьківське піклування про своїх підданих.

Г. Калінічева розглядаючи взаємини держави і громадянського суспільства, вважає, що домінуюче значення належить громадянському суспільству, бо тут «знаходиться головний центр людської волі» [2]. Громадськість, за Г. Калінічева, визнаючи самоцінність особистості, її права і свободи, в той же час, акцентує увагу на відповідальності громадянина і необхідності виконання ним обов'язків:

«Свобода людська є свобода розумноморального істоти [2].

Значний вплив на формування і генезис концепції громадськості зробили ідеї лібералізму. При цьому особливий інтерес викликають зміни, які пройшли в другій половині ХХ ст., коли в самій ідеології лібералізму відбулися серйозні трансформації, пов'язані з переосмисленням понять свободи і рівності. В результаті цього в самому лібералізмі виник ряд течій, які умовно можна розділити на два напрямки: класичний сучасний лібералізм [3].

Класичний сучасний лібералізм, досліджуючи переваги і недоліки громадянського суспільства, основний акцент робить на волі людини і громадянина. Н. Дакі розрізняє два поняття свободи: «негативне» і «позитивне» [4, с. 32]. Перше з них полягає у відповіді на питання: «чи ж простір, в рамках якого людина або група людей може зробити, що завгодно або бути таким, яким воно хоче бути?» Друге виникає з передумови; «Де джерело тиску або втручання, яке змусить когось робити те, а не це чи бути таким, а не іншим?» громадськості, згідно з цим підходом, тільки в тому випадку забезпечує права і свободи людини і громадянина, коли воно являє собою союз автономних особистостей [4]. Невтручання в особисту свободу людини призводить до ситуації, коли акцент зміщується з товариства на окремого індивіда, що призводить до протиставлення суспільства з інтегрованими в нього незалежними індивідами і держави [5, с. 117].

Разом з тим, слід відзначити, що більш як за чверть століття новітнього національного державотворення двома провідними трендами суспільно-політичного поступу України стали демократизація та глобалізація [6, с. 164].

Для сучасної України, яка належить до групи країн перехідного типу та, на переконання авторки, ще й досі перебуває на роздоріжжі щодо остаточного визначення свого політичного й соціально-економічного майбуття, суперечності і потенційні загрози процесів демократизації та глобалізації накладаються на численні виклики теперішнього політичного та соціального буття держави. Адже, за словами авторитетної вітчизняної дослідниці М. Пірен, «попередні модернізаційні зміни були неприйнятні за формою та антинаціональні за змістом» [7, с. 14].

Українська дослідниця Г. Куц у праці «Ліберальні трансформації політичного простору» представила комплексне дослідження трансформаційних процесів вітчизняного політичного простору з наголосом на їх світоглядно-ідеологічній складовій [8]. Варто також назвати найбільш авторитетних представників комплексного підходу – таких, як В. Горбатенко і М. Михальченко, котрі докладно досліджували феномени модернізації та трансформації й специфіку їх перебігу в Україні, пізніше плідно аналізували названу проблематику Л. Кочубей і Н. Латигіна. Наприклад, Т. Каменчук свою дисертаційну роботу присвятила аналізу проблематики політичної компетентності державної влади як важливої передумови ефективного функціонування всієї системи державного управління [9].

Проте, на нашу думку, досі недостатньо висвітленою залишається проблематика, яка поєднувала б кратологічно-управлінський і антропологічний дискурси розгляду процесів трансформації у країнах перехідного типу, з одного боку, та вивчення специфіки взаємодії системи державної влади й управління з інституціями громадянського суспільства на організаційно-інституційному та на індивідуальноперсоніфікованому рівнях з урахуванням соціопсихологічних чинників, з іншого боку. Спроба розробки зазначеного підходу, здійснена у монографічній праці авторки «Соціопсихологічна природа політичної влади», не вичерпує зазначеної проблематики [10]. Іншими словами, як стверджує вітчизняна дослідниця Г. Куц, погоджуючись з евристично-методологічним підходом М. Раца, «для сучасної науки важливо досліджувати події, а не речі, процеси, а не стани» [11, с. 96].

Розглядаючи зазначені вище складові, варто відзначити, що у динаміці вітчизняних політичних реалій вони поєднуються передовсім навколо феномену влади, владноуправлінських відносин. Упродовж тривалого періоду становлення і розвитку протополітологічного знання, а значно пізніше – формування політичної науки, саме питання влади, проблематика владно-управлінських відносин залишаються центральним предметом досліджень [12, с. 156].

При цьому, зважаючи на специфіку перебігу політичних і соціальних

процесів в Україні, починаючи ще з кінця 1980-х рр., на наш погляд, особливу увагу слід зосередити на дослідженні латентних, внутрішніх механізмів здійснення політичної та/або державної влади, зокрема шляхом висвітлення механізмів функціонування її суб'єктивно-психологічної царини, мотиваційних складових феномену індивідуального та колективного владарювання [13, с. 26].

З іншого боку, варто вести мову й про некомпетентність акторів громадянського суспільства, які не завжди в змозі ефективно використовувати важелі громадського впливу на органи державної влади й управління (хоча слід пам'ятати, що вітчизняне громадянське суспільство перебуває нині тільки на перших етапах свого формування й розвитку), а також про некомпетентність і самих громадян [14, с. 25-27].

Безумовно, показники розвитку громадянського суспільства загалом і окремих його інституцій в Україні у 1999 р. та нині, у 2017 р., значно різняться. Влучно зауважує І. Горбатенко: «Нездатність еліти до реформування суспільного організму породжує фрустраційні переживання, наслідком яких в Україні можна вважати Помаранчеву революція і Революцію гідності» [15, с. 202].

На наш погляд, нині, коли стратегія реформування в Україні значною мірою дискредитована, для подолання явищ фрустрації, соціального й політичного відчуження конче необхідною є тісна співпраця системи органів державної влади й управління і правлячої еліти, з одного боку, та інституцій різних рівнів і «лідерів думок» громадянського суспільства, з іншого. Одним з чільних інструментів такої співпраці має бути застосування інформаційно-комунікаційних технологій. «Використання інформаційних технологій здатне вивести на новий рівень не лише якість і терміни надання державних послуг, але й відкритість влади», – зазначає Л. Кочубей [16, с. 188].

Проявом ефективної та по-справжньому демократичної взаємодії держави і громадянського суспільства є забезпечення прозорого конкурентного середовища та створення царини, де стає можливим політичний діалог влади і громадян, де держава готова домовлятися зі своїми громадянами щодо найважливіших питань суспільного поступу. Дж. Катіб називає таку готовність держави співпрацювати зі

своїми громадянами «конвенціоналізацією» політики, що виявляється у комплексі контрактів та угод між тими, хто управляє, і тими, ким управляють [18, р. 696].

На наше переконання, основні проблеми національного державотворення в Україні останніх двох з половиною десятиріч пов'язані саме з тим, що вітчизняний правлячий клас так і не спромігся представити громадянам подібний конвенційний суспільний договір, а ті спроби сформулювати й висунути відповідні проекти угод, які здійснювалися соціальними акторами з боку громадянського суспільства, так і не знайшли адекватної відповіді від політичних акторів з боку держави (скажімо, активна медіа-активність та активність у блогосфері відомого українського інтелектуала, філософа С. Дацюка) [19]. Варто зазначити, що розуміння необхідності укладання конвенційного суспільного договору в Україні нині є однією з базових заporук успішності завершення проекту національного демократичного транзиту та максимально безболісної адаптації нашої держави до умов глобалізованого світу на засадах конкурентно-маркетингового підходу [20, с. 9]. «Конвенціоналізація» вітчизняного політичного життя та укладання нехай і символічного, але вкрай необхідного суспільного договору між владою і громадянами, між державою та громадянським суспільством є неможливими без створення умов для формування політичного та соціального компромісу. Одними з перших на це звернули увагу в 60-х рр. ХХ ст. класики сучасних політології та соціології Х. Арендт, Т. Парсонс, Р. Дарендорф. Так, Т. Парсонс писав: «Владі, у строгому розумінні загального суспільного медіуму, притаманний важливий елемент консенсусу. Однієї лише загальної легітимізації у високорозвинених демократичних суспільствах і системах управління недостатньо» [21, с. 105].

Таким чином, дослідивши питання поняття та сутності взаємодії держави та громадськості, можемо відзначити, що саме поняття громадськості переживає ряд серйозних соціальних і концептуальних перетворень. З спільноти соціальних індивідів воно трансформується в сукупність інститутів, націлених не лише на задоволення інтересів громадян суспільства, а й на забезпечення найменш імущих його верств. Громадськість перестає виконувати тільки «природну» функцію,

спрямовану на визначення і передачу інтересів через різні інституційні групи на рівень держави. Громадськість не тільки створює норми і цінності, спрямовані на отримання легітимної санкції з боку держави, а й націлене на інтегрування суспільства і утворення певного соціального середовища.

1.2. Нормативно-правове забезпечення державно-громадської взаємодії в Україні

Революція Гідності та війна на Сході України актуалізувала зміну формату взаємодії органів державної влади із інститутами громадянського суспільства. З'являються нові форми інституалізації громадянського суспільства, яке активно включилося як у допомогу Збройним силам України, так моральну та матеріальну підтримку внутрішньо переміщених осіб, які постраждали внаслідок російської агресії. Декларована органами державної влади співпраця з інститутами громадянського суспільства на засадах партнерства на сьогодні набула виразної гостроти. Глибинні зрушення українського суспільства, що відбуваються останніми роками, ставлять на порядок денний, в числі інших, питання щодо створення дієвого та легального механізму реалізації народовладдя. Одним із способів участі громадян в управлінні державними справами, зафіксованої в ст. 38 Конституції України, виступає громадський контроль, який є важливим чинником вирішення суспільних суперечностей, оскільки сприяє впорядкуванню і координації діяльності усіх соціальних суб'єктів. В умовах процесу реформування важливих галузей суспільно-політичного життя посилюється вплив громадянського суспільства на формування та реалізацію державної політики, забезпечення суспільної злагоди. Це потребує удосконалення нормативно-правового забезпечення державно-владної взаємодії, адекватного сучасним вимогам [22, с. 76].

Одним із ключових документів, що регулюють процес взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства в Україні стала затверджена Указом Президента України Національна стратегія сприяння

розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки (далі – Стратегія) [23]. Метою Стратегії є створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, налагодження ефективної взаємодії громадськості з органами державної влади, органами місцевого самоврядування на засадах партнерства, забезпечення додаткових можливостей для реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, задоволення суспільних інтересів з використанням різноманітних форм демократії участі, громадської ініціативи та самоорганізації.

Основними стратегічними напрямками реалізації Стратегії визначені наступні:

- створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку організацій громадянського суспільства;

- забезпечення ефективних процедур участі громадськості під час формування та реалізації державної, регіональної політики, вирішення питань місцевого значення;

- стимулювання участі організацій громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України;

- створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці.

Реалізація першого напрямку – створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку організацій громадянського суспільства – передбачає, передусім, подальше вдосконалення нормативно-правової бази [24].

Реалізація Стратегії має відбуватися не лише на загальнонаціональному, але й на місцевому рівнях. Відповідно до Указу Президента України від 26.02.2016 № 68/2016 «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні», реалізацію Стратегії на регіональному та місцевому рівнях доручено обласним державним адміністраціям. В умовах гібридної війни, розв'язаної проти української держави Російською Федерацією, а також реформування важливих сфер суспільного життя, актуалізується питання внутрішньої єдності у вирішенні важливих питань суспільного та державного значення. Саме тому Президент України своїм Указом від 11 грудня 2015 року №697/2015 створив Раду з питань

національної єдності та увів до її складу представників громадськості. Зазначена Рада утворена з метою сприяння подальшій консолідації українського суспільства на основі національної системи цінностей, духовних та культурних традицій, напрацювання оптимальних заходів, спрямованих на зміцнення національної єдності та розвиток національної свідомості, забезпечення системної взаємодії державних органів з інститутами громадянського суспільства з цих питань [25].

Розвиток демократичної держави з потужним і самодостатнім громадянським суспільством можливий лише за умови забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини. Особливої гостроти це набуває в умовах анексії Криму та російської військової агресії на Сході України. Жертвами цієї агресії стали мільйони українських громадян, які зазнають утисків, катувань, втрачають право сповідувати власні цінності. У даному контексті була розроблена і прийнята Національна стратегія у сфері прав людини [26].

Ефективна імплементація вказаної Національної стратегії в сучасних українських реаліях має ґрунтуватися на спільних, узгоджених діях органів державної влади, інститутів громадянського суспільства, а також Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за підтримки ООН, Ради Європи, ОБСЄ та інших міжнародних організацій на усіх етапах розроблення плану дій щодо реалізації її положень, моніторингу та контролю [27]. Реалізація Національної стратегії у сфері прав людини є важливим напрямом утвердження нового формату державно-громадської взаємодії. Сьогодні в Україні нагальною є проблема реформування важливих галузей суспільно-політичного життя. У свою чергу, ефективне реформування потребує активного залучення представників громадянського суспільства для формування й реалізації державної політики, зокрема, й при укладанні органами виконавчої влади програмних політичних документів комплексного характеру [28].

Передбачається, що План пріоритетних дій Уряду реалізовуватиметься за п'ятьма основними напрямками, а саме: 1) макроекономічна стабілізація; 2) створення сприятливих умов для розвитку бізнесу; 3) встановлення верховенства права та протидія корупції; 4) підвищення якості державного управління та

державних послуг; 5) відновлення безпеки громадян. Важливою умовою реалізації прав людини є право на проведення мирних зібрань, мітингів, демонстрацій, що закріплено у статті 39 Конституції України. У той же час, на сьогодні це право належним чином законодавчо не врегульовано [22, с. 77].

Зокрема, на практиці не визначені строки сповіщення про захід, його форма, масовість, місце і час проведення, а також підстави для обмеження реалізації цього права. Адміністративні суди при розгляді питань, які стосуються реалізації права на свободу мирних зібрань, застосовують конституційні норми як норми прямої дії, що часто призводить до виникнення правових колізій і суперечностей [29].

Проблема законодавчого гарантування реалізації права на мирні зібрання із визначенням вичерпного переліку підстав для обмеження мирних зібрань набуває усе більшої гостроти та потребує вирішення. Це закріплено у двох державних документах стратегічного рівня: Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки та у Національній стратегії у сфері прав людини. Згідно з планом реалізації останньої, передбачено «розроблення законопроекту про правові гарантії та механізми реалізації свободи мирних зібрань, з передбаченням, зокрема, спонтанних мирних зібрань, контрзібрань, розроблення методичних рекомендацій щодо проведення медіаційних процедур, а також внесення змін до інших законодавчих актів з метою забезпечення гарантій реалізації свободи мирних зібрань» [30]. З метою налагодження дієвої державно-громадської взаємодії Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 26 листопада 2015 р. № 677- VIII57, яким передбачено внесення низки змін до Закону України «Про громадські об'єднання», зокрема, скасування Реєстру громадських об'єднань. Новим законом регулюється більшість норм, що стосуються реєстраційних процедур. Тобто, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» (далі – Закон) стає базовим щодо правового регулювання усіх питань реєстрації громадських

об'єднань [31].

Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» суттєво лібералізує та спрощує всі реєстраційні процедури, а також створює низку переваг для громадських об'єднань, а саме: 1) реєстрація громадських та благодійних організацій, а також внесення ними змін до своїх статутних документів стає безкоштовною; 2) суттєве зменшення часу реєстрації: для громадських об'єднань – до трьох робочих днів, для благодійних організацій – до одного робочого дня; 3) спрощення процедури реєстрації громадських об'єднань, їх відокремлених підрозділів та їх ліквідації; 4) подача реєстраційних документів до «єдиного вікна», а в подальшому (після налагодження відповідної електронної системи) – можливість подачі документів в електронному вигляді; 5) зменшення впливу засновників громадських об'єднань на їх діяльність (тепер вона має вирішальне значення лише до моменту реєстрації); 6) право заявника одночасно із заявою про державну реєстрацію юридичної особи подати заяву про обрання нею спрощеної системи оподаткування та/ або заяву про включення до Реєстру неприбуткових установ та організацій [32]. Окреслений Закон, безперечно, має прогресивний характер, але на сьогодні виникають певні проблеми та тимчасові труднощі з практичною реалізацією його положень [22, с. 78]. Іншою причиною затягування процесу реєстрації стало те, що відповідно до норм Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» до суб'єктів державної реєстрації, серед інших, віднесено «... районні, районні у містах, міські, міськрайонні, міжрайонні управління юстиції – у разі державної реєстрації громадських об'єднань, їхніх відокремлених підрозділів, громадських об'єднань, що не мають статусу юридичної особи, місцевих та первинних професійних спілок, їх організацій та об'єднань, структурних утворень політичних партій, регіональних (місцевих) творчих спілок, територіальних осередків всеукраїнських творчих спілок, місцевих організацій роботодавців та їх об'єднань, підтвердження всеукраїнського статусу громадського об'єднання...» [33]. У той же час, Кабінет Міністрів України своєю

Постановою «Про реформування територіальних органів Міністерства юстиції та розвиток системи надання безоплатної правової допомоги» від 11 лютого 2016 р. № 99 передбачив ліквідацію значної частини територіальних управлінь юстиції (зокрема, 586 районних та міських управлінь) [34]. Це призвело до того, що на сьогодні реєстрація громадських об'єднань відбувається виключно в обласних управліннях юстиції, які фізично не можуть впоратися з таким значним зростанням обсягу роботи [35].

Отже, можемо зробити висновок про те, що сучасні реалії розвитку українського суспільства та держави потребують вироблення нових форм і методів взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Для того, щоб ця взаємодія була ефективною, збалансованою та ґрунтувалася на засадах партнерства, потрібне якісне нормативно-правове забезпечення. На сьогодні в Україні розроблено та прийнято ряд нормативно-правових документів, які створюють сприятливі умови для розвитку громадянського суспільства та удосконалюють його взаємодію із владою. У той же час, залишаються не вирішеними та законодавчо неврегульованими положення щодо проведення мирних зібрань, державної реєстрації громадських об'єднань, що потребує подальшої активної співпраці законотворців та представників громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ З ГРОМАДСЬКІСТЮ В УКРАЇНІ

2.1. Характеристика концепцій взаємодії органів державної влади та громадянськості

Розбудова демократії в Україні передбачає налагодження ефективної співпраці між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства. Зростає необхідність у виконанні з боку держави функції безпеки, а з боку громадянського суспільства – підвищення ініціативи громадян під час прийняття рішень для забезпечення суспільної стабільності.

Характер взаємовідносин між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства впливає на тривалість, напрям і процес демократичних реформ у країні. Налагодження цих взаємовідносин є необхідною умовою формування дієвої системи управління [37, с. 65]. Держава та громадянське суспільство тісно пов'язані між собою. Державна влада є владою в суспільстві, і в цьому розумінні має суспільний, а не особистий характер [38, с. 172]. Громадянське суспільство – це необхідна та важлива складова в механізмі демократії у світі. Т.Гоббс звертає увагу на те, що в епоху Просвітництва влада в особі самодержавного суверена безпосередньо мала уникати занепаду та бути здатною до належного управління в суспільстві [39].

Держава виникає та існує для гарантування безпеки, яка є особистим інтересом громадян та інтересом суспільства в цілому. Свого часу Б.Спіноза писав, що кінцева мета держави “полягає не у тому, аби панувати та тримати людей у страху, підпорядковуючи їх владі іншого, тому кожного слід звільнити від страху, щоб він жив у безпеці, наскільки це можливо” [40]. Варто приділити увагу формуванню взаємовідносин громадянського суспільства з державою. Теоретик А.Грамші розглядав громадянське суспільство в трьох історичних

періодах:

- період знищення громадянського суспільства державою;
- період, коли держава є “зовнішньо” формою громадянського суспільства;
- період збалансованого співвідношення між державою та громадянським суспільством [41].

Вчений з Чехії О.Цисарж базує свою концепцію на взаємовідносинах між органами державної влади та громадянським суспільством і виокремлює основні три складові сприйняття: неоліберальне, консервативне та соціал-ліберальне. У неоліберальному напрямі основою громадянського суспільства є ринок. Консервативний підхід зумовлює складові громадянського суспільства як традиційні суспільні інституції, що формують його структуру та перебувають у сім’ї та в церкві. Третій напрям концепції базується на створенні структури громадянського суспільства за допомогою різних організацій [42, с. 5]. Це середовище, у якому уживаються різні групи людей за інтересами, самостійні організації та об’єднання, через які громадяни виражають свої інтереси, і які їм допомагають задовольняти їхні потреби. Д.Кін проводить аналіз терміна “громадянське суспільство” та виокремлює деякі напрями розвитку, а саме:

- відродження концепції громадянського суспільства в 70–90-х рр. ХХ ст., що пов’язано з революційними подіями в Європі наприкінці ХХ ст.;
- вплив інформаційної революції (поява нових супутникових і комп’ютерних технологій та комунікацій, що відтворили відомий образ “глобального села” Маршала Мак Льюена);
- зростання масових рухів, що сприяло формуванню нової глобальної свідомості;
- зростання уявлення про прихід нового глобального політичного ладу;
- поширення неоліберальної економічної парадигми;
- зростання настроїв масового розчарування, особливо серед країн третього світу;

– посилення занепокоєності через утворення політичного вакууму в результаті розпаду держав і блоків, що став причиною багатьох громадянських воєн у різних куточках планети [43, с. 1–2].

Наукові дослідження щодо взаємовідносин інститутів громадянського суспільства та органів державної влади продовжилися тільки після закінчення Другої світової війни, оскільки попередній період характеризувався безпрецедентним втручанням держави у сферу приватного життя громадян, причому не тільки в тоталітарних державах.

Особлива увага в післявоєнний час приділялася переосмисленню понять цивільних прав, які пов'язані з будівництвом соціальної держави. Громадянство наповнювалося соціальним змістом, перетворюючись в юридично закріплене право громадянина на отримання певної послуги від держави.

Згідно з теорією американського політолога Ф.Шміттєра громадянське суспільство варто розглядати як сукупність чи систему посередницьких груп, що самоорганізуються, зокрема:

- відносно незалежні як від органів державної влади, так і від недержавних суб'єктів виробництва та відтворення (фірма, сім'я);
- здатні планувати та здійснювати колективні акції для захисту своїх інтересів та мети;
- не прагнуть підмінити собою ні державні структури, ні приватних виробників чи перейняти на себе функції з управління політиєю в цілому;
- згодні діяти в межах уже існуючих “громадських” або правових норм [44].

Дж. Л.Коен і Е.Арато під громадянським суспільством розуміють “сферу соціальної інтеракції між економікою і державою [45, с. 7]”. Їхня думка імпонує політологам К.Ващенко та В.Корнієнку, які поняття громадянського суспільства застосовують “для пізнання всієї сукупності існуючих у суспільстві відносин, які не є державно-політичними, перебувають поза сферою державного директивного регулювання. У такому суспільстві самовияв вільних індивідів і добровільно сформованих організацій громадян захищені законом від прямого втручання і

довільної регламентації з боку органів державної влади” [46].

На думку американського політолога Т.Карозерса, інститути громадянського суспільства являють собою широке поняття, яке охоплює всі організації та асоціації, що існують поза державою. Це визначення охоплює весь спектр організацій, який зазвичай політологами прийнято називати групою інтересів, що займаються не тільки інформаційно-пропагандистською діяльністю (НДО), а й профспілки, професійні асоціації (наприклад лікарів і адвокатів), торгові палати, етнічні асоціації та інші. У цю структуру також включають релігійні організації, студентські групи, культурні організації, спортивні клуби та неформальні суспільні групи [19, с. 19–20].

О.Скрипнюк переконує, що громадянське суспільство на певній стадії розвитку з метою захисту власних інтересів створює державу, утримує її і певним ином здійснює контроль над нею [47, с. 377]. Громадянське суспільство є незалежним від держави і взаємодіє з нею заради спільного блага, воно є базисом для держави, яка захищає його інтереси, принципи самоврядування, на яких функціонує громадянське суспільство.

О.Лановенко, досліджуючи це питання, заперечує протиставлення держави та громадянського суспільства. Така ситуація зумовлюється тим, що насамперед держава зацікавлена у врегулюванні соціально-політичних відносин з метою здійснення ефективного функціонування. Згідно з цією гіпотезою тільки за допомогою двох кардинально різних методів можливо досягти результату: послідовним і ефективним силовим тиском (в умовах тоталітизму) або підвищенням соціальної однорідності суспільства в демократичних умовах” [48]. Тому завданням сьогодення є формування цієї однорідності на основі соціальних цінностей. Науковці Т.Бутирська та О.Якубовський зазначають, що в “контексті взаємодії державної влади та громадянського суспільства діє механізм зворотних зв’язків – це в першу чергу механізм постановки суспільних проблем перед владою, і тільки в другу – оцінка її діяльності. Тому що, у випадку такої постановки суспільної проблеми, у влади виникає можливість спільного з громадянським суспільством способу її вирішення, консолідуючи тим самим

суспільство і підвищуючи ефективність державного управління” [49]. Підсумовуючи вищезазначене, можна говорити про те, що взаємовідносини органів державної влади та громадянського суспільства мають певну залежність від політичного устрою, сформованих у суспільстві цінностей [50, с. 11].

Слід погодитися з гіпотезою Ю.Шайгородського, що “залучення ідей громадянського суспільства до вирішення проблем трансформаційних процесів, з одного боку, є об’єктивною потребою, з іншого – породжує чимало суперечностей, зокрема, інституційного характеру, та протиріч, викликаних специфікою сучасного етапу суспільного розвитку” [51, с. 101]. Саме тому на сьогодні інституалізація владно-громадських ініціатив потребує системного змістового аналізу, певної переоцінки методологічних підходів, пошуку шляхів подолання цієї ситуації та формуванні досконалої моделі існування. Невід’ємною складовою будь-якого демократичного суспільства є різноманітні об’єднання громадян. Соціально-політичне призначення громадських об’єднань полягає в тому, що вони допомагають людям у розв’язанні проблем повсякденного життя, відкривають широкі можливості для виявлення суспільно-політичної ініціативи, здійснення функцій самоврядування [52]. Отже, нами поділяється точка зору Л.Гонюкової, що важливим питанням сьогодення є налагодження дієвого контролю громадськості за здійсненням державної політики. На думку Т.Бельської, громадянське суспільство має складну внутрішню структуру, яка характеризується складом учасників (інститутами), їх принципами діяльності, функціями та нормами. Науковець зазначає, що “результатом процесу інституалізації є створення інституту, який регулює суспільні відносини через особливу соціальну діяльність, пов’язану із забезпеченням відповідних потреб та інтересів людини”. Інститути громадянського суспільства являють собою “об’єднання людей, структуровані в групи за інтересами й цінностями за допомогою комунікаційних обмінів, які діють у межах правового поля, мають певні принципи діяльності та виконують у суспільстві соціальні функції. Процес утворення інститутів отримав назву інституалізації й займає значний проміжок часу” [53, с. 38-41].

На нашу думку, в основу виникнення держави покладено потребу в безпеці суспільства, в основу створення громадянського суспільства – конфлікт між державою та суспільством: 1) суперечності в економічному розвитку – нові економічні відносини, що створювалися з метою захисту своїх професійних інтересів і прибутків; 2) суперечності в політичному розвитку – конфлікт церкви і “світської влади” за верховенство (владу); 3) суперечності в духовному розвитку суспільства – конфлікт старої і нової ідеології, а також національні й релігійні суперечності. На сучасному етапі розвитку України існує необхідність узгодження взаємовідносин між органами державної влади та громадськості з метою консолідації суспільства та формування ефективної системи управління. У зв’язку з цим науковцям варто звертати увагу на ефективність дій органів влади і громадянського суспільства для побудови незалежної, демократичної, правової та соціальної держави.

2.2. Сучасний стан взаємодії держави з громадськістю в Україні

Громадянське суспільство є невід’ємною частиною механізму, який забезпечує функціонування демократичних інституцій та стабільності політичної та соціально-економічної системи будь-якої країни, роблячи внесок до розвитку надійної та збалансованої державної політики. Успішна співпраця між органами влади та організаціями громадянського суспільства зумовлена створенням сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства.

Упродовж 2014 – 2017 рр. відбувається небачене з кінця 80-х ХХ ст. посилення ролі громадянського суспільства в основних напрямках діяльності держави шляхом волонтерської підтримки оборони від зовнішньої агресії, здійснення контролю за діями органів влади, ухваленням та реалізацією державних рішень при проведенні низки реформ та в боротьбі з корупцією. Загалом аналіз динаміки інституалізації громадянського суспільства після Революції гідності, що базується на даних ЄРДПОУ Державної служби статистики без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м.

Севастополя та окремих районів Донецької та Луганської областей (табл. 1 – додаток А), засвідчує тенденцію до зменшення у 2014 – 2015 рр. кількості зареєстрованих в Україні громадських об'єднань (на 1 січня 2014 р. зареєстровано 77 286 громадських організацій, на 1 січня 2015 р. – 75 828, на 1 лютого 2016 р. – 70 595). Натомість, у 2016 р. та в I кварталі 2017 р. спостерігається протилежна тенденція до зростання їхньої кількості (на 1 січня 2017 р. зареєстровано 75 988 таких організацій, на 1 квітня 2017 р. – 77 252) [54, с. 155].

З метою створення сприятливих умов для розвитку громадянського суспільства, налагодження ефективної взаємодії громадськості з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та об'єднаними територіальними громадами на засадах партнерства, забезпечення додаткових можливостей для реалізації та захисту прав і свобод людини й громадянина, задоволення суспільних інтересів із використанням різноманітних форм демократії участі, громадської ініціативи та самоорганізації в Україні створено відповідну законодавчу базу. Зокрема, Указом Президента України № 68/2016 від 26.02.2016 р. затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016 – 2020 рр. Водночас Президент України своїм Указом № 487/2016 від 04.11.2016 р. затвердив Положення про Координаційну раду сприяння розвитку громадянського суспільства та її персональний склад. Продовжуючи у співпраці з ОГС реалізацію в Україні міжнародної Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд”, що повинна сприяти налагодженню більш тісної взаємодії між органами державної влади та ОГС Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням № 909-р від 30.11.2016 р. затвердив план дій із впровадження Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” у 2016 – 2018 рр. Позитивним також стало прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 79 від 14.02.2017 р., якою внесено зміни до урядової постанови “Деякі питання реалізації в Україні Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” від 13 червня 2012 року № 671”. Завдяки цим змінам був затверджений новий склад Координаційної ради з питань реалізації в Україні Ініціативи “Партнерство “Відкритий Уряд” із зменшенням кількості її членів з 40 до 14 (по 7 представників

від органів виконавчої влади і громадськості) [55].

Не втрачають своєї актуальності питання інституалізації громадських ініціатив та різних форм громадської самоорганізації. Так, було ухвалено Постанову Уряду “Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру” № 440 від 13.07.2016 р., що спричинило перереєстрацію статутів усіх неприбуткових організацій.

На створення сприятливих умов для функціонування ОГС були спрямовані ухвалені Верховною Радою України Закони України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності” № 1666-VIII від 06.10.2016 р. та “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення окремих положень про оподаткування неприбуткових організацій” № 1667-VIII від 06.10.2016 р., завдяки чому вирішується низка проблем щодо збереження релігійними організаціями свого неприбуткового статусу. Крайній термін перереєстрації статутів релігійних організацій було подовжено до 1 січня 2018 р [54, с. 156].

Серед змін для громадянського суспільства, закладених у новому Податковому кодексі, заслуговує на увагу чітко встановлений річний період звітування для всіх громадських об’єднань. При цьому фінансова звітність також подається щорічно як додаток до загального звіту. Профспілки мають звітувати тільки в разі порушення вимог Податкового кодексу України. Ухвалено Закон України “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні” № 1797-VIII від 21.12.2016 р. Відповідно до його вимог, строк приведення неприбутковими організаціями установчих документів до вимог Податкового кодексу України було подовжено до 1 липня 2017 р.

З метою забезпечення прозорості процесу фінансування громадських організацій в Україні, врегулювання процедури надання державних грантів та запровадження довгострокового державного фінансування громадських

організацій Постановою Кабінету Міністрів України № 194 від 16.03.2016 р. була прийнята нова редакція Порядку проведення конкурсу з визначення програм (проектів, заходів), розроблених інститутами громадянського суспільства, для виконання (реалізації) яких надається фінансова підтримка, що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1049 від 12.10.2011 р..

До вищевказаної нової редакції зазначеного вище порядку протягом березня 2017 р. – травня 2018 р. були внесені додаткові уточнюючі зміни.

Водночас важливими для розбудови в Україні громадянського суспільства є внесення змін Постановою Уряду № 195 від 29.03.2017 р. до Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з нього, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 440 від 13.07.2016 р. Зокрема, збільшено терміни з 10 до 30 днів для подання контролюючому органу реєстраційної заяви та копій документів у разі зміни організаційно-правової форми неприбуткової організації або внесення змін до її установчих документів, зокрема установчих документів організацій вищого рівня, на підставі яких вони діють. Окрім того, зазначений Порядок приведено у відповідність до чинних законів України з метою врегулювання спірних питань між контролюючими органами та платниками податків при застосуванні положень Податкового кодексу України у частині адміністрування та оподаткування неприбуткових організацій.

Міністерство юстиції України наказом № 1727/5 від 25.05.2017 р. внесло зміни до свого нормативно-правового акту № 3874/5 від 28.12.2016 р., якими уточнило алгоритм реєстраційних дій для громадських формувань, затвердивши 72 типові інформаційні картки адміністративних послуг у сфері державної реєстрації юридичних осіб, ФОПів та громадських об'єднань. Доцільно зауважити, що в 2016 р. повноваження реєстрації громадських об'єднань були передані Головним територіальним управлінням юстиції в обласні центри. Окрім того, запущено “Єдиний державний портал адміністративних послуг” (<https://poslugy.gov.ua/>), на якому можна подати відповідні документи для

реєстрації громадських об'єднань. Також Міністерство юстиції України та Міжнародний фонд “Відродження” спільно відкрили Онлайн будинок юстиції (<https://online.minjust.gov.ua>). Через нього можна подати документи на реєстрацію громадської організації для здійснення її правової оцінки.

Одним із головних показників зміцнення громадянського суспільства є розуміння громадянами особистої відповідальності за стан суспільного життя та впровадження реформ в Україні. На сьогодні більшість населення України усвідомлює, що саме їм, громадянам, належить вирішальна роль у виконанні законів, що прагнення змінити державу не можна покласти лише на політиків. Так, за даними соціологічного дослідження “Стан корупції в Україні”, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології у липні – жовтні 2015 р., частка населення, яка покладає основну відповідальність за подолання корупції на простих громадян, зросла з 15,7% у 2007 р. до 24% у 2015 р.

Під впливом інститутів громадянського суспільства на сьогодні чітко сформульовані вимоги громадян на оновлення влади на всіх рівнях через проведення антикорупційної реформи – 56% та децентралізації – 20%, забезпечення енергонезалежності та проведення реформи у сфері енергетики – 16%, реформи системи охорони здоров'я – 28%, дотримання законності через проведення судової реформи – 29% та реформування правоохоронної системи і реформи системи національної безпеки та оборони – 15% щодо обох реформ та реформування державного управління – 11% (рис. 1 – Додаток Б).

Згідно з даними моніторингового опитування громадської думки населення України, проведеного Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка та Центром “Соціальний моніторинг” у вересні – листопаді 2015 р., лідерами суспільної довіри стали волонтери (у листопаді 2015 р. їм довіряли 74%, не довіряли – 19%, баланс довіри-недовіри становив +55%) та громадські організації (61% – довіряли, 29% – не довіряли, баланс довіри-недовіри становив +32). Ці ж дані підтверджує дослідження, проведене у період 15 – 25 грудня 2015 р. Фондом “Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва” та Київським міжнародним інститутом соціології. Згідно з дослідженням, у 2015 р. лідерами

суспільної довіри стали волонтери (у грудні 2015 р. їм довіряли 68%, не довіряли – 19%, баланс довіри-недовіри становив +49%). Позитивним є також баланс довіри-недовіри до громадських організацій (+10%). Незважаючи на постійно зростаючу кількість громадських організацій, що фіксують офіційні статистичні джерела протягом усього існування незалежної України, дані соціологічних опитувань не фіксують кількісних змін постійних членів громадських організацій, що засвідчує мобілізаційне спрямування участі громадян у діяльності громадського сектору (рис. 2 – додаток В). Одним із головних напрямів громадської активності в нинішніх умовах є реагування на ефективність проведенням реформ. Показники рейтингу демократичного розвитку України у 2007 – 2018 рр. (табл. 2 Додаток Г.)

Разом із тим, нині доводиться констатувати, що категорії «громадянське суспільство» і «громадськість» є не лише одними з найбільш уживаних, а й найбільш суперечливих. Множинність їх визначень, поширених у філософії, соціології, політології, правознавстві та державному управлінні часто призводить до термінологічної плутанини, безпідставного ототожнення чи підміни цих понять одне одним. Це, у свою чергу, має негативні наслідки для управлінської, правотворчої та правозастосовної діяльності. Відповідно, нині перед теорією та практикою державного управління та інших споріднених суспільних наук гостро постала проблема визначення сутності та змісту категорій «громадянське суспільство» та «громадськість» і виявлення їх співвідношення.

На сьогодні складно знайти державу світу, яка, хоча б на декларативному рівні, не конститувала своє прихильне ставлення до громадянського суспільства. У багатьох європейських державах відповідні ідеали утіленні в щоденному житті, про що свідчить досвід державотворення та правотворення в країнах-учасницях ЄС. Визначаючи особливості застосування категорії «громадянське суспільство» в науці державного управління, слід відзначити наступні принципові положення.

За своєю сутністю, тобто за походженням громадянське суспільство виникає одночасно з державою та є закономірною реакцією щодо захисту

інтересів так званого «додержавного суспільства» від свавілля держави, але у способи і форми, визначені цією державою. Тобто, самоідентифікація громадянського суспільства стала можливою після ідентифікації його членів як громадян держави. У силу цього, громадянське суспільство та державу слід розглядати не лише як взаємопоєднані, а й як взаємозумовлені явища соціального буття.

У цьому сенсі, справедливим є твердження А. фон. Хайека, який пише: «Збереження стихійного порядку суспільства є головною умовою суспільного блага його членів, у чому й полягає значення правил суспільної поведінки ...». Тобто, громадянське суспільство представлене, у першу чергу, системою своїх саморегульованих інститутів, виникнення, модернізація чи занепад яких зумовлюється самими потребами громадянського суспільства та змістом легітимних механізмів його взаємодії з державою.

Виходячи із змісту попередньо наведених аргументів, можна зробити висновок, що під громадянським суспільством слід розуміти системою легітимних відносин, які виникають, змінюються та припиняються в процесі взаємодії громадянського суспільства, його інститутів і окремих членів, з одного боку, та держави і її уповноважених органів, з іншого, і спрямовані на формування гармонійно розвиненого суспільства та правової держави в Україні, існування та дієвість яких ґрунтуються на принципах демократії та верховенства права та визнається міжнародною спільнотою

Багатоманітність громадянського суспільства в поєднанні з його органічним розвитком є невід'ємним чинником впливу на розбудову правової держави. Разом із тим, очевидним є те, що відповідний вплив на державотворчі процеси здійснює не все громадянське суспільство загалом, а лише його найбільш соціально активне ядро. Для його позначення в ХХ-ХХІ ст. утвердився термін «громадськість», яку В. П. Горбатенко характеризує як «соціально активну частину суспільства, яка на добровільних засадах бере участь у суспільно-політичному житті країни». При цьому, на думку вченого, для громадськості характерні: потреба у спілкуванні; орієнтація на колективну діяльність; пріоритет

громадських інтересів перед індивідуальними; активне вираження своєї суспільної позиції тощо.

Таким чином, під громадськістю слід розуміти соціально активну частину громадянського суспільства, а саме громадян, які безпосередньо, або ж будучи об'єднаними у складі інститутів громадянського суспільства, беруть на добровільних засадах участь в управлінні державними справами, зокрема, через за діяння механізмів участі у державному управлінні.

При цьому, механізми участі громадськості в державному управлінні - це система нормативно-правових та державно-управлінських механізмів, які створюють легітимні умови і засоби реальної участі соціально активних громадян в управлінні державними справами, зокрема, через їх залучення до державного управління. У свою чергу, названі механізми мають дихотомічний зв'язок між собою. Але, зазначені механізми, а також шляхи оптимізації їх функціонування вимагають подальших ґрунтовних досліджень.

Отже, можна зробити висновок, що під громадянським суспільством слід розуміти системою легітимних відносин, які виникають, змінюються та припиняються в процесі взаємодії громадянського суспільства, його інститутів і окремих членів, з одного боку, та держави і її уповноважених органів, з іншого, і спрямовані на формування гармонійно розвиненого суспільства та правової держави в Україні, існування та дієвості яких ґрунтуються на принципах демократії та верховенства права та визнається міжнародною спільнотою. Натомість, громадськість співвідноситься з громадянським суспільством як частка і ціле. При цьому, громадськість є соціально найактивнішою та, як правило, найорганізованішою частиною громадянського суспільства, потенційно спроможною забезпечувати участь громадян і інститутів громадянського суспільства в державному управлінні.

РОЗДІЛ 3

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАКТИКИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

3.1. НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УКРАЇНИ

Для подальшої розбудови України як демократичної, соціальної, правової держави надзвичайно важливою є взаємодія держави з інститутами громадянського суспільства в умовах децентралізації. Як показує європейський та світовий досвід, суспільний прогрес, демократичний розвиток та економічне зростання будьякої держави неможливо реалізувати без активної участі з боку суспільства. Розвинене громадянське суспільство є невід'ємною складовою всіх демократичних правових держав світу. Основними з критеріїв життєдіяльності європейських країн є розвиток демократії, громадянського суспільства, соціальної та правової держави. Європейський вектор розвитку України зумовлює потребу руху у напрямку європейської цивілізаційної моделі, закріплення європейських критеріїв. Розвиток у всіх сферах життєдіяльності суспільства і держави можливий лише за умови функціонування та розвитку активного громадянського суспільства.

Багато з розвинених демократичних країн мають значний досвід щодо взаємодії органів державної влади з громадськістю на засадах побудови взаємної довіри з метою досягнення соціальної інтеграції, покращення умов життя і сталого розвитку суспільства, а саме: країни Європейського Союзу та США.

Ми вважаємо за необхідне взяти за основу провідного досвіду взаємодії як критерії ефективності механізмів державного управління взаємодією органів державної влади з громадянським суспільством три основні принципи належного державного управління: прозорість, участі й підзвітність.

Успіх демократичних перетворень потребує своєрідного підґрунтя у вигляді розвинених інститутів громадянського суспільства, що діють за принципами демократичного узгодження інтересів між групами, а також визнання й

впровадження постулатів європейської ідентичності [56, с. 144].

Розвиток громадянського суспільства та підвищення можливості впливати на процес формування політики громадяни європейських країн отримали з застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, а саме з розширенням доступу до Інтернету, розвитком соціальних мереж, створенням нових технологій та підтримкою з боку фондів ЄС та США.

Ефективною технологією для покращення громадянської участі та соціального капіталу є використання онлайн-платформ для залучення населення до прийняття рішень. Наприклад, платформа "eOpinio" у Німеччині використовує інструмент "спільного бюджету", за допомогою якого здійснюється громадське обговорення муніципального бюджету та частина коштів витрачається на ідеї, підтримані більшістю громади. На естонському порталі "osale.ee" можна дистанційно брати участь у громадських та слуханнях у муніципальних органах влади. Уряд Македонії розробив три електронних платформи для залучення громадянського суспільства до процесу вироблення політики: e-Demokratija.mk., платформа ENER та Nvosorabotka.gov.mk. [57]. Загалом, у країнах ЄС поступово відмовляються від формату засідань консультативно-дорадчих органів на користь онлайн-консультацій з громадськістю.

Для розвитку громадської участі через освіту та використання нових технологій в рамках реалізації стратегії Європейського Союзу "Партисипаторне громадянство" європейськими країнами здійснюється інкорпорація навчальних програм "активного громадянина" у систему середньої та вищої освіти. Прикладом таких програм є програма "Dream Citizen" ("Громадянин Мрії") в Угорщині [58].

Високу ефективність та результативність використання потенціалу за допомогою соціальних мереж громадянським суспільством можна спостерігати на прикладі громадянської ініціативи "Санітарний день" у Фінляндії. Зміст її полягає у можливості надання непотрібним речам другого життя, організовуючи протягом одного дня при підтримці місцевої влади продаж або обмін останніх. Ініціатива, озвучена за допомогою Facebook, мала значну підтримку, як з боку місцевих

жителів, так і місцевої влади. Робоча група підрахувала, що кількість бажаючих прийняти участь у цій акції досягла 3 тис. продавців. Така ініціатива засвідчила ефективність партнерства громадянського суспільства та держави: здатність громади до мобілізації та готовність влади стати партнером у реалізації актуальних питань міста [59].

Ми вважаємо, що така ініціатива є досить актуальною для України, оскільки в нас теж є достатня кількість громадських організацій, які мають свої сторінки в соціальних мережах і можуть таким чином за допомогою та у взаємодії з державою проводити різні акції та ініціативи, насамперед для таких важливих питань, як збір коштів на допомогу хворим дітям, продаж старих речей чи проведення акції для прибирання території свого міста від сміття. Було б доцільним, щоб органи державної влади та органи місцевого самоврядування висували свою ініціативу і кожний місяць проводили таку роботу.

На сьогоднішній час багато з розвинених демократичних країн світу мають значний досвід щодо взаємодії органів державної влади з громадськістю. Приклади діяльності із зазначеної проблеми органів влади тих країн, що визнані світовими лідерами щодо демократії та взаємодії влади з громадськістю, а саме: Великобританія, Франція, Канада, Німеччина, США. Якщо брати до уваги досвід Великобританії, то громадські організації беруть активну участь у сферах освіти, культури, відпочинку та соціальних послуг. Тільки на освіту припадає 42% всіх витрат третього сектору. Це є свідченням довгої традиції британських "публічних шкіл" і незалежних університетів, а також трансформації урядових коледжів та політехнічних інститутів у приватні навчальні заклади, яка має місце в сьогоднішній Великобританії.

Деякі аспекти досвіду Франції (укладання контрактів у сфері надання послуг). Франція визнана одним із світових лідерів демократії, яка має досить багато спільних рис з Україною та її системою державного управління. Перші реформи в незалежній Україні базувалися саме на досвіді цієї країни.

Реформа структури французької адміністрації, яка почалася 23 лютого 1989 року зі створення так званих "центрів відповідальності" розвивалась у двох

напрямах: залучення та участь громадськості та "контрактування" як форма партнерства громадськості і влади. Законодавство передбачало, що керівники зазначених центрів повинні об'єднати політику на національному рівні з особливостями регіонів при постійній участі громадськості для того, щоб оптимізувати свою діяльність та здійснення реформи. У 2001 р. Франція відзначала сторіччя Закону про асоціації 1901 р., його значення в історія цієї країни не може бути переоцінено. Оскільки цей закон показав реальні зміни у ставленні французького суспільства до практики створення асоціацій. Після введення в силу цього закону в країні почалося стрімке зростання кількості асоціацій та їх членів, а також сфер діяльності, в які ці асоціації було залучені. Органам державної влади Канади належить основна роль в організації процесу залучення громадськості до спільної роботи, у розвитку інноваційних шляхів співпраці влади з населенням для вирішення питань суспільного розвитку. У сучасній практиці управління стає все більше різних проблемних питань, до розв'язання яких залучається громадськість.

Цікавим є досвід Німеччини. Однією з найважливіших визначальних особливостей соціальної системи Німеччини є "широка, все проникаюча суспільно корисна діяльність добродійних спілок. Повсякденну роботу з виявлення соціальної підтримки та допомоги різним верствам населення здійснюють сотні суспільно корисних громадських організацій. Вони мають багаторічний досвід роботи та відіграють важливу роль у рішенні задач побудови системи соціальної безпеки. Особливої уваги та вивчення заслуговує державний підхід до створення і функціонування таких організацій. Держава у даному питанні реалізує принцип надання громадянам можливості допомогти собі та іншим, намагаючись при цьому звести до мінімуму контрольні функції, віддаючи перевагу механізмам розвитку ініціативи та творчості у сфері соціальної діяльності. Про діяльність таких організацій розповідають стислі рекламні листівки, які можна побачити і у відділі соціального забезпечення, і в лікарні, і у бібліотеці" [60].

Розумна й доцільна практика реалізації в Німеччині права кожного

громадянина на участь у вирішенні соціальних завдань. Вона ґрунтується не на створенні бюрократичних, закостенілих соціальних служб, а на гнучкому використанні суспільно корисних організацій, які займаються соціальними проектами.

Найбільш класична схема взаємодії громадянського суспільства з державою спрацювала в Америці. Тому досвід цієї країни є надзвичайно цікавим. Саме тут через діяльність громадян постало відповідне суспільство, а лише потім, з благословення громадянського суспільства, була утворена держава. Цей факт підтверджується текстом першої Конституції нової країни. "Ми, що підписалися нижче, зробивши це у славу Бога, для розповсюдження християнської віри і ухвалу нашої вітчизни, зробивши подорож з метою заснувати першу колонію на цих берегах, в цілковитій згоді між собою засвідчуємо, що вирішили об'єднатися в громадянський організм для кращого самоврядування... завдяки цій угоді ми вводимо закони, ордонанси та акти, а також створюємо адміністративні заклади, яким обіцяємо підкорятися".

На відміну від зарубіжних країн, за наявної системи державного управління в Україні, органи державної влади не розглядають суспільство надійним партнером у механізмі взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах децентралізації.

Не можна оминати увагою досвід Швейцарії, який є показовим прикладом для вирішення подібних питань та розв'язання наявних проблем у сфері суспільних відносин. Відмінною особливістю Швейцарії від інших держав світу є те, що населення цієї країни володіє правом безпосередньо брати участь в законодавстві країни як на кантональному, так і на загальному федеральному рівні, що є свідченням наявності елементів прямої демократії. На вимогу 50 тис. громадян або 8 кантонів можуть бути організовані факультативні референдуми з питань внутрішнього життя країни. Народна ініціатива вважається схваленою у разі її підтримання як більшістю громадян, які взяли участь у голосуванні, так і більшістю кантонів. Цей механізм, що свідчить про наявність прямої демократії, є одним з головних надбань швейцарців, яким вони в жодному разі не згодні

поступитися.

На сучасному етапі розвитку, коли в Україні здійснюється політична, адміністративна та адміністративнотериторіальна, судова реформа, а також реформа органів місцевого самоврядування, думки українських науковців знову повертаються до Швейцарії, досвід якої, на думку С. Рудича, хоча й не можна прямо перенести на український ґрунт, проте, він може стати у нагоді при визначенні стратегічного розвитку України.

У цілому, ми погоджуємось з таким твердженням, варто зазначити, що мова не йде про сліпе перенесення прямого досвіду, або запозичення основних елементів системи державного управління Швейцарії, хоча треба визнати, що така модель найбільш оптимальна для України з багатьох ознак насамперед це стосується наявності сталих традицій в управлінні на рівні громад — основи громадянського суспільства [54, с. 146].

Провідний досвід зарубіжних країн свідчить про необхідність використання такої моделі ефективною інформаційною взаємодією органів державної влади з громадськістю в Україні, яка б відповідала сучасним демократичним вимогам і забезпечувала б права і свободи громадян, задоволення їх потреб та підвищення добробуту.

Взаємодія держави з громадянським суспільством на основі партнерства необхідна для розвитку України як правової, демократичної і соціальної держави. Органи влади визнають, що соціальний прогрес, демократичний розвиток, економічне зростання важко реалізувати без активної участі з боку громадськості.

Досвід демократичних держав світу засвідчує, що саме громадська участь дозволяє досягти більшої ефективності в багатьох сферах суспільного життя — від реалізації соціальної політики до сфери державного управління.

Розвиток взаємовідносин громадянського суспільства та державних інституцій в Європі протягом своєї історії еволюціонував від протистоянь, ворожості, суперництва до встановлення партнерських відносин з метою вироблення нових механізмів консенсусної взаємодії. Наявність або відсутність базових засад для розвитку суспільного простору, можливість реалізації

потенціалу самоорганізаційних громадянських практик, рівень політичної участі вплинули на процес вироблення та реалізації стратегій розвитку громадянського суспільства різних країн.

Якщо в Західній Європі розрив між державою та громадянським суспільством було зупинено виробленням ефективних стратегій їхньої взаємодії, створенням дієвої бази правових документів, удосконаленням і переносом акцентів на підвищення культурної складової, то для країн Східної та Центральної Європи процес побудови громадського сектору відрізнявся "навздогінним" характером створення політико-інституціональних умов, впливом культурного фактору, подоланням наслідків існування тоталітарних та авторитарних режимів.

У різних країнах розвиток громадянського суспільства пов'язують із стратегіями, участі громадян, зміцненням організаціями громадянського суспільства або соціальним підприємництвом. Однак ефективність реалізації концепції "розвитку громадянського суспільства" європейських держав зумовлюється, перш за все, наявністю широкої нормативно-правової бази.

Аналіз літературних джерел свідчить, що до 2000 року в країнах Європи діалог з громадянським суспільством розглядався через призму соціальної політики, однак після 2000 року шляхи розвитку співпраці між державою та громадянським суспільством почали широко застосовуватись і в сферах щодо політики розвитку, прав людини, екології, захисту прав споживачів. Було покладено початок співпраці стосовно підвищення прозорості консультацій з громадянським суспільством та ролі лобістів і неурядових організацій у процесі прийняття рішень в європейських інституціях.

З метою полегшення контролю з боку громадянського суспільства за діяльністю ЄС додаткові вимоги до європейських інституцій щодо забезпечення відкритості, транспарентності та поширення інформації встановив Лісабонський договір. Прийняття цього документу забезпечило зобов'язання органів ЄС інформувати про свою роботу громадян, здійснювати публічне обговорення з ними усіх питань діяльності Євросоюзу, визнало за громадянами ЄС право на доступ до документації.

Таким чином, підзвітність громадянського суспільства почала забезпечуватись дотриманням учасниками реєстру Спільного кодексу поведінки, а транспарентність — зобов'язанням останніх ідентифікувати себе як зацікавлених осіб. Щорічні звіти Європейського парламенту та Європейської комісії підтверджують ефективність та корисність існування такого формату взаємодії держави та громадян.

Варто відзначити, що стабільність та прозорість громадського сектору, зростаюча залученість громадськості до розбудови стабільного громадянського суспільства підкріплюється рядом нормативно-правових документів Ради Європи, зокрема "Керівні засади розвитку та зміцнення неурядових організацій в Європі", "Рекомендації щодо правового статусу неурядових організацій в Європі", "Кодекс передової практики громадської участі в процесі прийняття рішень" та ін..

Встановлено, що прийняття основоположного документу, пов'язаного з розвитком громадянського суспільства, відбувалось у різних умовах і мало вигляд угод між: 1) урядом та організаціями громадянського суспільства (Велика Британія, Хорватія), 2) парламентом та організаціями громадянського суспільства (Естонія), 3) органами виконавчої, законодавчої влади та інституцій громадянського суспільства (Латвія), 4) односторонніх стратегій, прийнятих урядом (Угорщина, Польща, Данія, Чехія) [60].

Реалізація прийнятих документів щодо встановлення діалогу громадянського суспільства та держави на сучасному етапі забезпечується за допомогою різних технологій: політичні документи довгострокового характеру, які виконують функції планів реалізації (Хорватія, Естонія, Угорщина та Польща) або деталізовані річні плани відповідальних осіб/органів (Чехія, Латвія, Велика Британія); "кодекси" щодо процедур фінансування (Велика Британія, Хорватія, Естонія); урядові програми (Хорватія, Чехія, Данія, Угорщина, Естонія); програми зміцнення потенціалу та програми розвитку спільнот (Велика Британія); "оперативні програми", які фінансуються зі структурних фондів ЄС в якості складових національних планів розвитку країн-членів ЄС (Угорщина, Польща).

Побудова фінансової спроможності та стабільності громадянського

суспільства країн Центральної та Східної Європи відбувається за допомогою залучення різних технологій, зокрема, грантових проектів, державної допомоги, заключення контрактів тощо.

Для держав з розвинутою демократією залишається характерним розуміння громадянського суспільства як рівноправного партнера у вирішенні соціально-економічних, гуманітарних і політико-правових завдань. Специфіка європейського типу функціонування громадянського суспільства полягає у визнанні та використанні з боку держави ресурсного потенціалу суспільства у наданні якісних та економічно ефективних соціальних послуг шляхом вироблення інноваційних підходів, поширенні благодійництва та надання адресної і оперативної благодійної допомоги; неополітичним, тобто без мети здобуття політичної влади, представленням та просуванням інтересів різних груп населення; участю громадян в ухваленні рішень і, як результат, забезпечення більшої ефективності цих рішень з огляду на врахування інтересів різних соціальних груп; здійсненням громадського контролю за владою та проведення ефективної боротьби із корупцією.

Водночас проблеми функціонування сучасного громадянського суспільства в Європі пов'язані також із скороченням громадянського простору, зокрема, звуженням простору для активної громадської участі. Ця тенденція характерна не тільки для країн, які боролися проти репресивних або авторитарних урядів, але й для демократичних з давно існуючими традиціями в підтримку свободи слова. Серед причин цього явища виділяють відсутність зацікавленості країн у реалізації громадянської активності. Уряди цих держав, запобігаючи змінам, стримують і не стимулюють участь громадян у державному житті.

На основі аналізу літературних джерел встановлено, що хоча сектор громадянського суспільства і демонструє зростаючу силу і зрілість у багатьох країнах Європи, все ж продовжує зберігати нестійкість та нестабільність.

Так, звертаючись до досвіду побудови громадянського суспільства в країнах Вишеградської четвірки (Угорщина, Чехія, Польща та Словаччина), необхідно зазначити зростання громадянської ініціативи в перше десятиліття після набуття

країнами статусу незалежності. Так, Словаччина та Чехія, які почали практично з відсутності громадських організацій, у 2000 р. збільшили їхню кількість до 17 тисяч та 52 тисяч відповідно. Позитивну динаміку розвитку громадянського суспільства продемонструвала й Угорщина. Найменшими досягненнями у зростанні організаційного потенціалу громадянського суспільства країн ЄС характеризувався розвиток польських громадських організацій.

Слід звернути увагу на те, що показником наявності потужного самоорганізаційного потенціалу громадянського суспільства є органічно стабільний розвиток волонтерського руху. Так, у Нідерландах у 2004 році 38% дорослого населення було задіяно у волонтерському русі.

А до 2014 року кількість волонтерів зросла до 44%, що пояснюється, зокрема, і значною фінансовою підтримкою з боку держави. 90% респондентів Німеччини беруть участь у волонтерській роботі неприбуткових організацій не менш ніж 1 раз на місяць, при цьому 35% німців задіяні у волонтерській роботі один раз на тиждень. Серед найбільш активних волонтерів можна визначити також громадян Данії (43%), Фінляндії (39%), Люксембургу (35%), Словенії (34%). Серед країн нижче середнього показника залишаються Мальта (16%), Іспанія (15%), Греція (14%), Румунія (14%), Болгарія (12%), Португалії (12%) і останнє місце займає Польща (9%)[60].

Поштовх у розвитку громадянського суспільства та підвищення можливості впливати на процес формування політики громадяни європейських країн отримали з широким застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, а саме з розширенням доступу до Інтернету, розвитком соціальних мереж, створенням нових технологій та підтримкою з боку фондів ЄС та США.

Ефективною технологією для покращення громадянської участі та соціального капіталу є використання онлайн-платформ для залучення населення до прийняття рішень. Зарубіжний досвід свідчить, що на сучасному етапі розвитку суспільства органи влади усіх рівнів повинні тісно та взаємовигідно співпрацювати з громадськістю. Тільки спільно з громадськістю влада може вирішувати спільні соціальні проблеми [60].

Загалом, у країнах ЄС поступово відмовляються від формату засідань консультативно-дорадчих органів на користь онлайн-консультацій з громадськістю. Традиційні практики встановлення діалогу громадськості та державних структур передбачають проведення громадського обговорення. Зокрема Кодекс практики консультацій Великобританії закріплює таку обов'язковість, наголошуючи, що просте оприлюднення урядом інформації чи переговори із зацікавленими сторонами виключно для збору фактичних даних з певної тематики не можуть вважатися реальними консультаціями з громадськістю. У Німеччині загальновідомою є практика збільшення шансів проходження законопроекту у парламенті через відображення результатів громадського обговорення у пояснювальній записці до нього.

Таким чином, країнам Західної Європи вдалося створити дієздатну структуру для підтримки розвитку громадянського суспільства і стабільного діалогу між державою і громадянським суспільством. Процес розробки ефективних практик взаємодії між ними триває, поліпшення умов для більш ефективної співпраці, розробка і впровадження нових фінансових інструментів. На основі проведеного дослідження європейського досвіду ефективної взаємодії держави та громадянського суспільства встановлено, що у всіх країнах Центральної та Східної Європи є загальне розуміння і визнання того, що громадянське суспільство є одним з найважливіших актором в розвитку співпраці з урядом. Серед проблем, які повинні вирішувати громадські організації в цих країнах, залишається низький рівень загальної обізнаності населення щодо проблем глобального розвитку, їхня неготовність і низький потенціал для виконання актуальних завдань розвитку громадянського суспільства.

3.2. Шляхи покращення взаємодії держави та громадськості

Співпраця держави та громадськості у всіх державах, що перебувають у перехідному трансформаційному періоді супроводжується серйозними проблемами та перешкодами. Основними формами організації взаємодії органів влади та організацій громадськості можна вважати :

- участь організацій громадянського суспільства в розробленні та обговоренні проектів нормативно-правових актів з питань, що стосуються суспільно-економічного розвитку держави, інтересів широких верств населення, прав і свобод людини та громадянина;
- здійснення ними громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо розв'язання проблем, що мають важливе суспільне значення (у формі громадського моніторингу підготовки та виконання рішень, експертизи їх ефективності, подання органам виконавчої влади експертних пропозицій);
- надання організаціям громадянського суспільства соціальних послуг населенню відповідно до укладених з органами державної влади договорів;
- утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп для забезпечення врахування громадської думки у формуванні та реалізації державної політики;
- проведення органами виконавчої влади моніторингу й аналізу громадської думки, забезпечення своєчасного публічного реагування на пропозиції та зауваження громадськості;
- виконання спільних проектів інформаційного, аналітично-дослідницького, благодійного і соціального спрямування

Консультативно-дорадчі органи сприяють прозорості в діяльності органів місцевого самоврядування та демократичного розвитку суспільства. Підтвердженням цього є визначення дорадчого комітету як тимчасового колективу представників територіальної громади та органів місцевого самоврядування, створеного для вирішення питань, які потребують поєднання різних функцій і залучення фахівців з різних галузей.

Проблема громадянського суспільства в Україні полягає у відсутності належного державного фінансування. Більшість громадських організацій існують на благодійні та бюджетні кошти, які не завжди розподіляються рівномірно. Постійний пошук джерел фінансування штовхає організації громадянського суспільства на зближення з бізнесовими і державними організаціями, що призводить до втрати ними незалежності.

Зазначимо, що у своїй сукупності організації громадянського суспільства не мають особливого впливу на ухвалення рішень та політичні процеси національного значення. Однією з причин цього є закритість влади та її відмежованість від зовнішніх рекомендацій. Але громадські організації можуть впливати на створення відповідної громадської думки та на ставлення громадськості до негативних соціальних явищ у суспільстві.

Взаємодія держави (влади) та громадськості на рівні територіальної громади ускладнюється через:

- використання організацій громадянського суспільства в політичному процесі.
- створення імітаційних громадських рухів та ініціатив, які із використанням організацій громадянського суспільства маскуються під стихійні реакції груп громадян, невдоволеними діями чи рішеннями органів державної влади.
- брак прийнятних фінансових, кадрових, організаційних можливостей організацій громадянського суспільства, фіктивність значної кількості організацій громадянського суспільства, невідповідність змісту діяльності заявленим статутним завданням та ін.
- систематичне ігнорування з боку органів державної влади при прийнятті остаточних рішень як громадської думки в цілому, так і позицій організацій громадянського суспільства, висловлених в процесі консультацій, в проведених експертизах, моніторингах, слуханнях тощо.
- дискредитацію потенційно ефективних процедур консультацій з громадськістю, громадської експертизи, слухань та ін. Це стосується непрозорості

підбору тих організацій громадянського суспільства, які залучаються до консультацій з громадськістю, а також їх низької результативності, оскільки пропозиції і рекомендації переважно не піддаються ретельному аналізу й не враховуються.

Взаємовигідне партнерство між державою та інститутами громадянського суспільства можливе лише за умов паритетного діалогу, тому вкрай актуальною є проблема винаходу новітніх засобів комунікації і відповідної інтеракції. Для оптимізації функціональної дієздатності громадянського суспільства ефективно взаємодіяти з державою воно має бути забезпечено відповідними законодавчими і контролюючими ініціативами та реальним правом моніторингу діяльності владних інституцій.

Основою розвитку функціональної взаємодії держави та громадянського суспільства насамперед мають бути засади самоорганізації, саморегуляції, пропорційності, взаємоінтеграції. Впливовим аспектом виявляється саме пропорційне співвідношення у контексті централізації та децентралізації владних повноважень між державними і громадянськими організаціями, центром та регіонами.

Так, у підсумку, має утворюватися певна саморегуляційна система як результат консенсусної інтеграції взаємодії державної і громадянської площини. Основою такої саморегуляційної системи є зворотній зв'язок між державними та громадянськими елементами, тим самим забезпечуючи здатність до сталого розвитку соціуму загалом.

Створення ефективних партнерських відносин між громадянами і владою передбачає постійний аналіз проблем, оцінку проблем та інтересів, розвитку взаємодії, співробітництва і взаємної відповідальності; налагодження двостороннього зв'язку, спрямованого на спільний пошук шляхів вирішення найактуальніших проблем; забезпечення довіри з боку громадян до влади.

Дієвим інструментом підтримки діалогу влади з громадськістю є обласні цільові програми сприяння розвитку громадянського суспільства та співпраці органів влади з громадськістю. Їх основні завдання спрямовані на створення умов

для розвитку громадянського суспільства, налагодження співпраці влади та громадськості, фінансову підтримку ініціатив громадськості для спільного вирішення завдань регіональної політики. Підвищення ефективності взаємовідносин між органами влади і громадськістю на державному та місцевому рівнях треба очікувати за умови вирішення таких актуальних проблем:

- забезпечення належної імплементації вимог законодавства щодо консультацій із громадською та формування громадських рад;
- подолання вибіркового підходу, формального та епізодичного залучення до співпраці громадськості з органами державної влади;
- недопущення дискредитації процедур, використання громадських рад як лобістського інструменту для просування вузькогрупових інтересів, проведення фальсифікованих або заангажованих громадських обговорень, експертиз, слухань;
- включення процедур залучення громадських рад до ухвалення рішень і консультацій із громадськістю до регламентів органів виконавчої влади;
- забезпечення повноцінного висвітлення результатів взаємодії з громадськістю на вебсайтах органів державної влади;
- посилення механізмів відповідальності органів державної влади та їх посадових осіб за перешкоджання участі громадськості, передусім у питаннях реального доступу до інформації, забезпечення своєчасного й повного оприлюднення інформації;
- покращення ресурсного забезпечення (фінансового, матеріального, кадрового, інформаційного) структурних підрозділів органів державної влади, відповідальних за взаємодію з громадськістю;
- підвищення кваліфікації як посадових осіб таких підрозділів, так і громадськості щодо використання інструментів участі громадськості у формуванні та реалізації політики;
- підвищення рівня компетентності, інституційної спроможності, відповідальності як громадськості, так і органів державної влади, а також загалом правової, політичної, громадянської культури населення;

– дотримання вимог законодавства щодо врахування конструктивних пропозицій громадськості за результатами консультацій або надання обґрунтувань неврахування таких пропозицій.

– Розширення взаємодії органів державної влади з громадськими інституціями доцільно розглядати як постійну партнерську співпрацю з використанням потенціалу громадських об'єднань для задоволення публічних потреб. Водночас перехід від відомчої орієнтації діяльності держави до орієнтації на потреби громадян буде сприяти підвищенню рівня довіри з боку громадян.

У цьому контексті особливого значення набуває сервісна концепція публічного управління, що передбачає переосмислення ролі держави у взаємовідносинах із громадянами, зміну пріоритетів і цінностей. Ідея сервісного публічного управління ґрунтується на якісно новому підході та характеризується специфічною формою організації публічної влади, спрямованою не на керування суспільством, а на надання йому послуг. Для досягнення належного рівня взаємодії органів державної влади та організацій громадянського суспільства важливе значення має: забезпечення ефективної публічної інформаційної політики органів державної влади щодо всіх політиковладних ініціатив, реформаторських дій, посилення практики публічної звітності органів державної влади перед громадськістю з питань, що становлять суспільний інтерес; посилення громадського контролю щодо обов'язкового залучення та повноцінної участі в робочих групах, консультативно-дорадчих органах представників громадських організацій та неурядових аналітичних центрів, їх взаємодії з органами державної влади під час розроблення й коригування документів державної політики; пришвидшення органами державної влади процесу формування мережі консультативно-дорадчих органів (громадських рад), а також приведення їх роботи у відповідність до оновлених нормативно-правових вимог стосовно участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики та здійснення консультацій із громадськістю; активізації розроблення оновленої Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства, забезпечення повноцінної участі в цьому процесі громадськості.

Суттєвим кроком, що сприятиме формуванню ефективної моделі партнерства інститутів публічної влади і громадянського суспільства, має стати прийняття Концепції взаємодії держави з громадянським суспільством. Ключовими принципами такої взаємодії повинні бути: розширений соціальний діалог; надання рівних можливостей та забезпечення функціонального балансу між державними інтересами та інтересами окремих позадержавних інституцій; взаємо відповідальність; визнання державою багатоманітності видів діяльності інститутів громадянського суспільства; участь у виробленні політики, прийнятті рішень та їх реалізації; мінімізований рівень вертикального втручання держави; ефективність, гнучкість; повага, довіра, толерантність, визнання своєї ідентичності іншої сторони; інформаційна відкритість взаємодії між сторонами.

Отже, основними напрямками оптимізації системи партнерських відносин інститутів влади та громадянського суспільства є: забезпечення відповідних правових умов для функціонування та розвитку інститутів громадянського суспільства; активізація дієвої співпраці органів публічної влади з громадськістю в процесі вироблення і реалізації політики на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях; підтримка ініціатив та залучення потенціалу громадських організацій у сфері надання публічних послуг та вирішення соціальних проблем громадян; підвищення рівня інституційної спроможності суб'єктів громадянського суспільства щодо використання механізмів участі громадськості у формуванні й реалізації публічної політики; використання інтерактивних форм зв'язків із громадськістю; підвищення рівня інформованості суспільства шляхом провадження ефективної інформаційно-просвітницької роботи щодо діяльності інститутів громадянського суспільства.

Взаємодія державних інститутів з інститутами громадянського суспільства є умовою існування правової демократичної держави, інститути громадянського суспільства є партнерами держави у реалізації нормотворчих, правозастосовчих та правоохоронних функцій. Основними проблемами у взаємодії органів влади з організаціями громадянського суспільства можна вважати: намагання використовувати організації громадянського суспільства в політичному процесі;

створення імітаційних громадських рухів та ініціатив; обмеженість фінансових, кадрових, організаційних можливостей організацій громадянського суспільства; фіктивність значної кількості організацій громадянського суспільства; ігнорування з боку органів місцевого самоврядування при прийнятті рішень тощо. Цілком зрозумілим є те, що вирішення стратегічного завдання розбудови громадянського суспільства в Україні принципово важлива подальша трансформація системи державного управління.

ВИСНОВКИ

Узагальнення дослідженого матеріалу дозволяє сформулювати низку висновків, які підсумовують результати проведеного в роботі аналізу, зокрема:

1. Дослідивши питання поняття та сутності взаємодії держави та громадськості, можемо відзначити, що саме поняття громадськості переживає ряд серйозних соціальних і концептуальних перетворень. З спільноти соціальних індивідів воно трансформується в сукупність інститутів, націлених не лише на задоволення інтересів громадян суспільства, а й на забезпечення найменш імущих його верств. Громадськість перестає виконувати тільки «природну» функцію, спрямовану на визначення і передачу інтересів через різні інституційні групи на рівень держави. Громадськість не тільки створює норми і цінності, спрямовані на отримання легітимної санкції з боку держави, а й націлене на інтегрування суспільства і утворення певного соціального середовища. Сьогодні ми ще не можемо вести мову про паритет взаємовідносин держави та громадянського суспільства в Україні, але певні, нехай і не завжди помітні кроки у напрямі до заявленої мети вже здійснюються. Тому поступове зростання зони впливу громадянського суспільства, поява у нього реальних важелів контролю за діяльністю політичного класу зокрема і держави загалом – це також складники того символічного суспільного договору, який має постати у найближчому майбутньому як одна з підвалин остаточного вибору України на користь демократичних цінностей політичного та соціального характеру.

2. Сучасні реалії розвитку українського суспільства та держави потребують вироблення нових форм і методів взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. Для того, щоб ця взаємодія була ефективною, збалансованою та ґрунтувалася на засадах партнерства, потрібне якісне нормативно-правове забезпечення. На сьогодні в Україні розроблено та прийнято ряд нормативно-правових документів, які створюють сприятливі умови для розвитку громадянського суспільства та удосконалюють його взаємодію із владою. У той же час, залишаються не вирішеними та законодавчо

неврегульованими положення щодо проведення мирних зібрань, державної реєстрації громадських об'єднань, що потребує подальшої активної співпраці законотворців та представників громадянського суспільства.

3. На нашу думку, в основу виникнення держави покладено потребу в безпеці суспільства, в основу створення громадянського суспільства – конфлікт між державою та суспільством: 1) суперечності в економічному розвитку – нові економічні відносини, що створювалися з метою захисту своїх професійних інтересів і прибутків; 2) суперечності в політичному розвитку – конфлікт церкви і “світської влади” за верховенство (владу); 3) суперечності в духовному розвитку суспільства – конфлікт старої і нової ідеології, а також національні й релігійні суперечності. На сучасному етапі розвитку України існує необхідність узгодження взаємовідносин між органами державної влади та громадськості з метою консолідації суспільства та формування ефективної системи управління. У зв'язку з цим науковцям варто звертати увагу на ефективність дій органів влади і громадянського суспільства для побудови незалежної, демократичної, правової та соціальної держави.

4. Отже, зважаючи на існування нинішніх безпрецедентних викликів, для забезпечення єдності українського суспільства та зміцнення української державності, досягнення якісної та ефективної співпраці, рівноправних відносин між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю необхідно:

- активно залучати представників ОГС до участі в роботі громадських рад та інших консультативно-дорадчих органів при органах державної влади, враховувати їхні рекомендації при розробленні державно-управлінських рішень, завчасно оприлюднювати їх проекти на веб-сайтах або у ЗМІ;

- залучати представників професійних та профільних громадських організацій до вироблення критеріїв відбору посадових осіб до органів державної влади, до систематичного моніторингу їхньої діяльності щодо дотримання вимог чинного законодавства з метою недопущення неефективного врядування;

- удосконалити підходи до впровадження і функціонування традиційних формі процедур участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення (громадські ради, консультації з громадськістю, громадські слухання, громадська експертиза тощо); при плануванні/організації діалогу органів влади з ОГС важливо відштовхуватися від тієї концептуальної тези, що онлайндемократія не може повноцінно замінити офлайн-демократію (безпосереднє спілкування);
- ратифікувати Конвенцію про сприяння транснаціональній довгостроковій волонтерській службі молоді, що має здійснити Верховна Рада України за поданням одного із суб'єктів законодавчої ініціативи. Приєднання України до Конвенції сприятиме повномасштабній інтеграції вітчизняного волонтерського руху в європейський волонтерський простір;
- посилити інформаційний супровід усіх резонансних державно-управлінських рішень, оперативного й своєчасного пояснення мотивів для прийняття таких рішень з метою попередження поширення та радикалізації громадських протестних настроїв на загальному тлі розчарування пересічних громадян повільними темпами проведення реформ, політиканством та масштабною корупцією, посиленням асиметричності відносин між правлячим класом та українським суспільством, незаконним збагаченням одних та зубожінням інших;

Під громадянським суспільством слід розуміти системою легітимних відносин, які виникають, змінюються та припиняються в процесі взаємодії громадянського суспільства, його інститутів і окремих членів, з одного боку, та держави і її уповноважених органів, з іншого, і спрямовані на формування гармонійно розвиненого суспільства та правової держави в Україні, існування та дієвості яких ґрунтуються на принципах демократії та верховенства права та визнається міжнародною спільнотою.

5. Загалом, у країнах ЄС поступово відмовляються від формату засідань консультативно-дорадчих органів на користь онлайн-консультацій з громадськістю. Традиційні практики встановлення діалогу громадськості та

державних структур передбачають проведення громадського обговорення. Зокрема Кодекс практики консультацій Великобританії закріплює таку обов'язковість, наголошуючи, що просте оприлюднення урядом інформації чи переговори із зацікавленими сторонами виключно для збору фактичних даних з певної тематики не можуть вважатися реальними консультаціями з громадськістю. У Німеччині загальновідомою є практика збільшення шансів проходження законопроекту у парламенті через відображення результатів громадського обговорення у пояснювальній записці до нього. Таким чином, країнам Західної Європи вдалося створити дієздатну структуру для підтримки розвитку громадянського суспільства і стабільного діалогу між державою і громадянським суспільством. Процес розробки ефективних практик взаємодії між ними триває, поліпшення умов для більш ефективної співпраці, розробка і впровадження нових фінансових інструментів. На основі проведеного дослідження європейського досвіду ефективної взаємодії держави та громадянського суспільства встановлено, що у всіх країнах Центральної та Східної Європи є загальне розуміння і визнання того, що громадянське суспільство є одним з найважливіших актором в розвитку співпраці з урядом.

6. Взаємодія державних інститутів з інститутами громадськості є умовою існування правової демократичної держави, інститути громадськості є партнерами держави у реалізації нормотворчих, правозастосовчих та правоохоронних функцій. Основними проблемами у взаємодії органів влади з громадськістю можна вважати: намагання використовувати організації громадянського суспільства в політичному процесі; створення імітаційних громадських рухів та ініціатив; обмеженість фінансових, кадрових, організаційних можливостей організацій громадянського суспільства; фіктивність значної кількості організацій громадянського суспільства; ігнорування з боку органів місцевого самоврядування при прийнятті рішень тощо. Цілком зрозумілим є те, що вирішення стратегічного завдання розбудови громадянського суспільства в Україні принципово важлива подальша трансформація системи державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. (Редакція від 21.02.2019) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80>
2. Калінічева Г. Державна політика підтримки розвитку організацій громадянського суспільства в країнах ЦСЄ / Г. Калінічева. – Режим доступу: www.viche.info/journal/3898
3. Ткачук М. Держава та громадянське суспільство. Динаміка їхньої взаємодії в Україні / М. Ткачук. – Режим доступу: www.spa.ukma.edu.ua/article.php?story=20080229164910728
4. Дацій Н.В. Світовий досвід становлення і розвитку громадянського суспільства і соціальної держави/ Н. В. Дацій // Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр. – Х.: Міськдрук, 2015. – Вип. 4 (1). – С. 25–34.
5. Миколаєць А. П. Історичні аспекти ефективної взаємодії держави і громадянського суспільства / А. П. Миколаєць // Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - № 4. - С. 116-118.
6. Бульбенюк С. Взаємодія державної влади та громадянського суспільства в Україні в умовах системних викликів сучасності (кратологічно-управлінський і антропологічний дискурси) / С. Бульбенюк // *Studia politologica Ucraino-Polona*. - 2017. - Вип. 7. - С. 163-171.
7. Пірен М. І. Політико-владна еліта України (соціально-психологічна модель) : монографія / М. І. Пірен ; НАПН України, Інститут психології імені Г. С. Костюка. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 136 с.
8. Куц Г. М. Ліберальні трансформації політичного простору : монографія / Г. М. Куц. – Х. : Віровець А. П. «Апостроф», 2011. – 300 с.
9. Каменчук Т. О. Політична компетентність державної влади в системі управління: системи : автореф. дис. на здобуття наук. ст. к. політ. н. : спец.

23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Т. О. Каменчук. – Миколаїв, 2006. – 20 с.

10. Бульбенюк С. С. Соціопсихологічна природа політичної влади: монографія / С. С. Бульбенюк ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2013. – 215 с.

11. Рац М. Политика и управление / М. Рац // Полис. – 2010. – № 3. – С. 132-143.

12. Связи с общественностью как социальная инженерия / Под ред. В. Ачкасовой, Л. Володиной. – СПб. : Речь, 2005. – 336 с.

13. Государственное управление : Основы теории и организации : междисциплинарный учебник для студ. вузов / Ред. В. А. Козбаненко, М. Г. Анохин, Н. В. Высоцкая, А. В. Глухова, А. Л. Гуторова. – М. : Статут. – Т. 1. – 2002. – 366 с.

14. Полохало В. Негражданское общество как социополитический феномен Украины (отражение социального характера «среднего» украинца в избирательном процессе) / В. Полохало // Полис. – 1999. – № 6. – С. 25-34.

15. Горбатенко І. А. Соціально-політичні прояви фрустрації в умовах нестабільного розвитку / І. А. Горбатенко // Суспільно-політичні процеси. Науково-популярне видання Громадської організації «Академія політичних наук». – К., 2016. – Випуск 4. – С. 200-210.

16. Кочубей Л. О. Інформаційно-комунікативні технології взаємодії влади та опозиції в сучасній Україні / Л. О. Кочубей // Суспільно-політичні процеси. Науково-популярне видання Громадської організації «Академія політичних наук». – К., 2016. – Випуск 4. – С. 181-199.

17. Deustch K. The Analysis of International Relations / Karl W. Deustch. – Eglewood Cliffs, NJ : Prentice Hall, 1968. – 214 p.

18. Kateb G. On the «Legitimation crisis» / George Kateb // Social Research. – 1979. – № 46 (4). – P. 695–727.

19. Українська правда. Блоги [Електронний ресурс] / Сергій Дацюк. – Режим доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/>

20. Діденко Н. Г. Управління, влада, держава : філософські аспекти взаємодії : монографія / Н. Г. Діденко. – Донецьк : ДонДУУ, 2005. – 128 с.
21. Бек У. Влада і контрвлада у добу глобалізації. Нова світова політична економія / У. Бек ; [пер. з нім.]. – К. : Ніка-Центр, 2011. – 408 с.
22. Олефіров С. Нормативно-правове забезпечення державно-громадської взаємодії в Україні / С. Олефіров // Актуальні проблеми державного управління. - 2017. - Вип. 2. - С. 75-79.
23. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : указ Президента України від 26 лютого 2016 року №68/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>.
24. Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні : указ Президента України від 26 лютого 2016 року №68/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>.
25. Про Раду з питань національної єдності : указ Президента України від 11 грудня 2015 року №697/2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/697/20>
26. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>
27. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>.
28. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2016 року № 1099-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>.
29. ВАСУ вкотре просить суб'єктів законодавчої ініціативи якнайшвидше врегулювати питання мирних зібрань в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua/123603/>.
30. План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів

України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679>.

31. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань: закон України від 26 листопада 2015 року № 677-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/we=55405>.

32. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / В. М. Яблонський, О. М. Балакірева, Т. В. Бельська [та ін.]; за ред. О. А. Корнієвського. – К.: НІСД, 2016. – с. 72.

33. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : закон України від 26 листопада 2015 року № 677-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55405.

34. Про реформування територіальних органів Міністерства юстиції та розвиток системи надання безоплатної правової допомоги : постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2016 р. № 99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248854014>.

35. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/?lang=uk-UA>

36. Звіти про діяльність Міністерства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=5ab7e1e4-e9a5-4c0c-b53a-69d1788c327a&tag=ZvitiProDiialnist>

37. Лелюк Р. В. Концептуальні підходи до процесу взаємодії органів державної влади та громадськості / Р. В. Лелюк // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. - 2018. - № 4. - С. 65-70.

38. Шварцмантель Д. Идеология и политика : [пер. с англ.] / Джон Шварцмантель. – Харків : Изд-во “Гуманитар. центр”, 2009. – 312 с.

39. Гоббс Т. Левіафан, або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної : [пер. з англ.] / Т. Гоббс. – Київ : Дух і Літера, 2000. – 600 с.
40. Спіноза Б. Богословсько-політичний трактат / Б. Спіноза. – Харків : Фоліо, 2018. – 416 с.
41. Історія політичної думки : навч. енцикл. слов.-довід. для студентів вищ. навч. закл. / за заг. ред. Н. М. Хоми. – Львів : Новий Світ-2000, 2016. – 1000 с.
42. Зародження громадянського суспільства – чеський приклад / Ондржей Цисарж, Франтішек Мікш, Іржи Навратіл, Катаржина Вравликова ; пер. з чес. Л. Брзобогата ; відп. ред. К. Глоушкова. – Brno, Česká republika : ČDK, 2008. – 81 с.
43. Keane J. Global Civil Society? [E-resource] / John Keane.– 2003. – Regime to access: http://is.muni.cz/el/1423/jaro2007/SOC711/2742958/Keane_GCS.pdf.
44. Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии [Электронный ресурс] / Ф. Шмиттер // Полис. – 1996. – № 5. – Режим доступа: https://www.civisbook.ru/files/File/Shmitter_1996_5.pdf.
45. Коэн Д. Л. Гражданское общество и политическая теория / Д. Л. Коэн, Э. Арато ; [пер. с англ. ; общ. ред. И. И. Мюрберг]. – М. : Изд-во “Весь Мир”, 2003. – 784 с.
46. Політологія для вчителя / К. О. Ващенко [та ін.] ; заг. ред. : К. О. Ващенко, В. О. Корнієнко. – Київ : Видво ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 406 с.
47. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики : монографія / О. В. Скрипнюк. – Київ : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
48. XXI век: мир между прошлым и будущим. Культура как системообразующий фактор международной и национальной безопасности : монография / под науч. ред. О. П. Лановенко. – Киев : Стилос, 2004. – 572 с.

49. Якубовський О. Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії : монографія / О. Якубовський, Т. Бутирська. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2004. – 310 с.
50. Новіков М. М. Об'єднання громадян у механізмі взаємодії держави і громадського суспільства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Новіков М. М. – Харків, 2002. – 18 с.
51. Шайгородський Ю. Взаємодія політичних інститутів громадянського суспільства в Україні / Ю. Шайгородський // Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики. – Київ : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. – С. 92–122.
52. Гонюкова Л. В. Основні напрями співпраці влади та громади і необхідні для цього умови [Електронний ресурс] / Л. В. Гонюкова // Держ. упр.: удосконалення та розвиток. – 2015. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_3_5.
53. Бельська Т. В. Глобальне громадянське суспільство: сутність, генеза та вплив на державну політику України : монографія / Т. В. Бельська. – Київ : Вид-во “ВАДНД”, 2016. – 300 с.
54. Канавець М. Сучасний стан і перспективи розвитку громадянського суспільства в Україні та взаємодії органів державної влади з громадськістю / М. Канавець // Ефективність державного управління. - 2018. - Вип. 2. - С. 153-168.
55. Участь громадськості в процесі прийняття рішень: огляд стандартів та практику країнах-членах Ради Європи (для Європейської комісії з питань демократії та державного управління (ЄКДДУ) з метою підготовки рекомендацій щодо участі громадськості у процесі прийняття політичних рішень) / кол. авт. : Івана Розензвегова, Ваня Скоріч, Ганна Асіповіч ; кер. авт. кол. Катеріна Хаджіміцева ; пер. на укр. мову: Європейський центр некомерційного права (ECNL) за фін. підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Страсбург: Європейський центр некомерційного права, 2016. 57 с. URL: http://ecnl.org/wp-content/uploads/2016/08/Overview-ofparticipatiostandards_Ukr.pdf.
56. Динник І. П. Міжнародний досвід ефективної взаємодії держави і

громадянського суспільства та його імплементація в практику державного управління України / І. П. Динник // Інвестиції: практика та досвід. - 2019. - № 3. - С. 143-148.

57. Povazhnyj, O.S. (2011), *Osnovni zasady diial'nostipres-sluzhbb orhaniv derzhavnoi vlady ta mistsevoho samovriaduvannia: svitovyj ta ukrains'kyj dosvid* [The main principles of the press service of the bodies of state power and local self-government: world and Ukrainian experience], Donets'kyj derzh. un-t upravlinnia, Donets'k, Ukraine.

58. Khalets'kyj, A.V. (2012), "Foreign experience inpromoting the development of civil society", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 11, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=546>.

59. Horelli, L. Saad-Sulonen, J. Wallin, S. and Botero,A. (2012), *When Self-Organization and Urban Governance Intersect: Two Cases from Helsinki, Aalto University, Helsinki, Finland.*

60. Гостева О. М. Європейський досвід взаємодії органів державної влади та громадських організацій / О. М. Гостева. // *Державне управління: удосконалення та розвиток.* - 2017. - № 9. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1124>

ДОДАТКИ

Додаток А.

Таблиця 1 Динаміка кількості громадських об'єднань в Україні у 2013 – 2018 рр., од.¹

Недержавні організації	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Громадські організації	74500	77286	75828	70321	75988	80461
Спілка об'єднань громадян	-	-	-	753	990	1254
Релігійна організація	24720	25475	24957	23261	24072	25223
Профспілки та об'єднання профспілок	28852	29724	28890	26321	26899	27601
Творча спілка (інша професійна організація)	278	298	277	-	292	311
Благодійні організації	14055	14999	15934	15384	16837	17726
Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків	15018	16213	15992	17109	26080	27999
Органи самоорганізації населення	1426	1503	1372	1415	1497	1552

Примітка: складено за даними ЄДРПОУ Державної служби статистики України за відповідні роки.

¹ На корекцію кількісного складу офіційно зареєстрованих громадських об'єднань в Україні також вплинули зміна методики обрахунку ("кількість суб'єктів ЄДРПОУ за різними організаційноправовими формами господарювання", запроваджена Державною службою статистики України у 2015 р., на "кількість юридичних осіб за організаційними формами" станом на 1 лютого 2016 р. і дотепер).

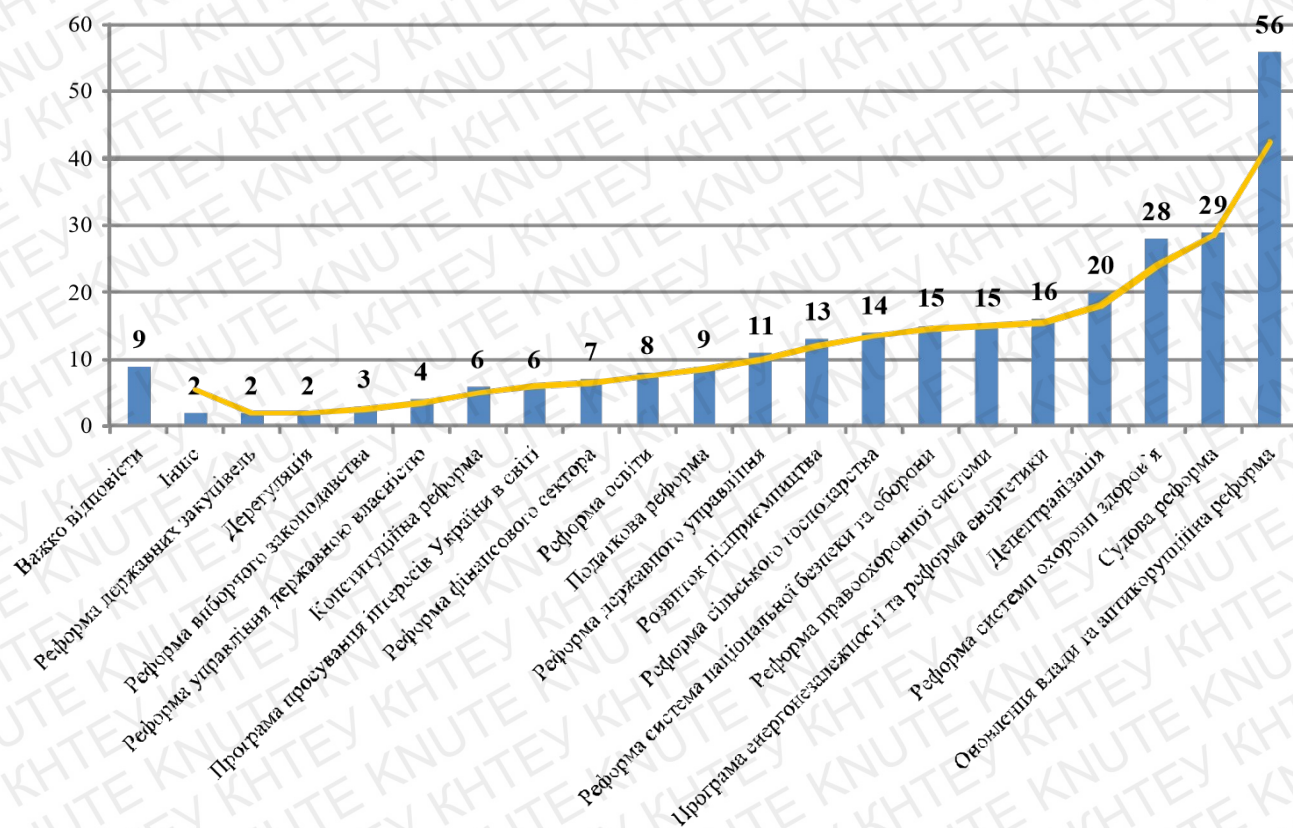

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання: “На Вашу думку, реформи в яких трьох сферах повинні бути пріоритетом для державної влади України?” (у % до загальної кількості опитаних громадян)

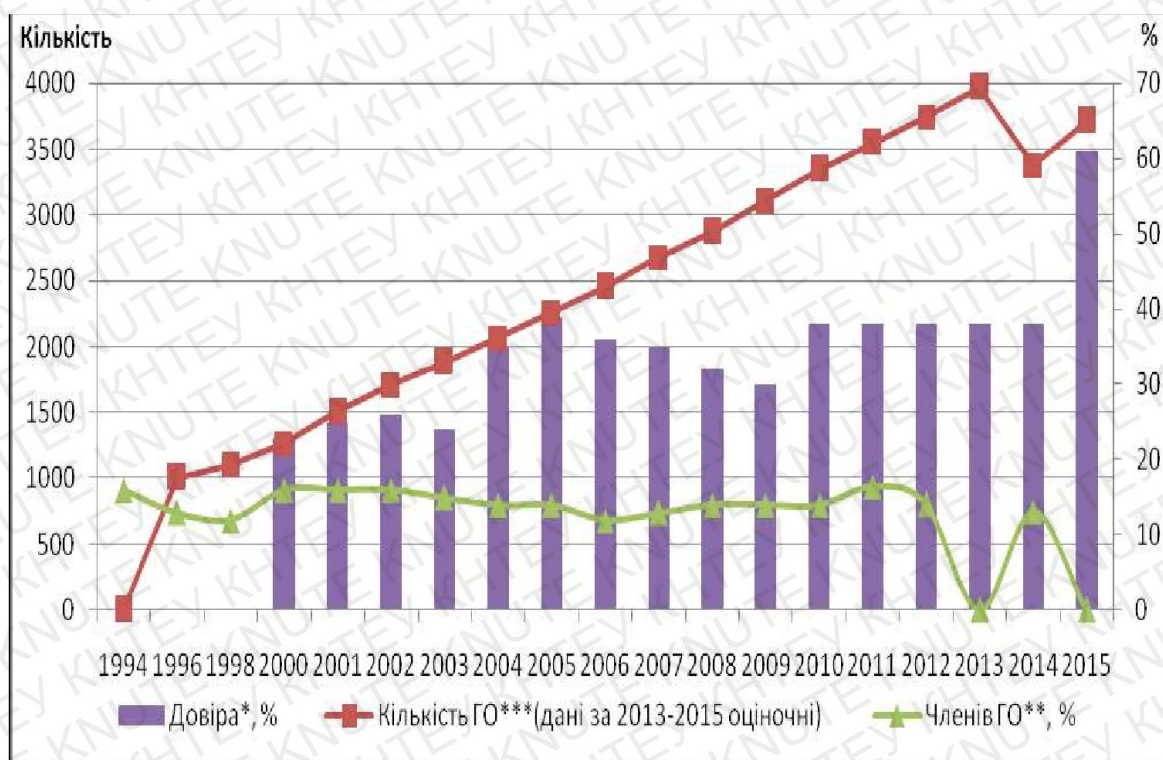

Рис. 2. Динаміка кількісних показників громадських організацій, їх членів та довіри до них населення (у % до загальної кількості опитаних громадян)²

Примітка: при підготовці інфографіки використано дані моніторингу громадської думки населення України; дані моніторингу громадської думки проведеного Інститутом соціології НАН України; оприлюднені дані державної статистики.

² Верхня крива – кількість громадських організацій; нижня крива – кількість членів громадських організацій. Наведений % тих громадян, які повністю або частково довіряють громадським організаціям.

Таблиця 2 Показники рейтингу демократичного розвитку України у 2007 – 2018 рр.

Назва показника	Роки											
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Демократичність управління на рівні центральної влади	4.75	4.75	5.00	5.00	5.50	5.75	5.75	6.00	6.00	5.75	5.75	5.75
Виборчий процес	3.00	3.00	3.50	3.50	3.50	3.75	4.00	4.00	3.50	3.50	3.50	3.50
Громадянське суспільство	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75	2.75	2.50	2.25	2.25	2.50	2.75
Незалежність медіа	3.75	3.50	3.50	3.50	3.75	4.00	4.00	4.25	4.00	4.00	4.00	4.25
Демократичність управління на рівні місцевої влади	5.25	5.25	5.25	5.25	5.50	5.50	5.50	5.50	5.50	5.25	5.00	4.75
Незалежність судової системи	4.50	4.75	5.00	5.00	5.50	6.00	6.00	6.00	6.00	6.00	5.75	5.75
Корупція	5.75	5.75	5.75	5.75	5.75	6.00	6.00	6.25	6.00	6.00	5.75	5.75
Розвиток демократії	4.25	4.25	4.39	4.39	4.61	4.82	4.86	4.93	4.75	4.68	4.61	4.64